

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**YETİŞKİNLİK DÖNEMİNDE HAYATI
ANLAMLANDIRMA VE DİNDARLIK İLİŞKİSİ
(GAZİANTEP ÖRNEĞİNDE)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Elif AKSOY

Enstitü Anabilim Dalı : Felsefe ve Din Bilimleri

Tez Danışman: Prof. Dr. Abdulvahit İMAMOĞLU

MAYIS-2019

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

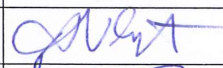

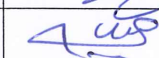
**YETİŞKİNLİK DÖNEMİNDE HAYATI ANLAMLANDIRMA VE
DİNDARLIK İLİŞKİSİ (GAZİANTEP ÖRNEĞİNDE)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Elif AKSOY

Enstitü Anabilim Dalı : Felsefe ve Din Bilimleri
Enstitü Bilim Dalı : Felsefe ve Din Bilimleri

“Bu tez 23.05/2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ	İMZA
Prof.Dr. Abdulvahit İmamoğlu	Basarılı	
Doç. Dr. Hüseyin İbrahim YERAN	Basarılı	
Dr. Öğr. Üyesi Ayşe Sentepe Tokdemir	Basarılı	

SAKARYA
ÜNİVERSİTESİ

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ SAVUNULABİLİRLİK VE ORJİNALLİK BEYAN FORMU

Sayfa : 1/1

Öğrencinin

Adı Soyadı	:	Elif AKSOY
Öğrenci Numarası	:	1660Y10009
Enstitü Anabilim Dalı	:	Felsefe ve Din Bilimleri
Enstitü Bilim Dalı	:	
Programı	:	☒ YÜKSEK LİSANS ☐ DOKTORA
Tezin Başlığı	:	Yetişkinlik Döneminde Hayatı Anlamlandırma ve Dindarlık İlişkisi (Gaziantep Örneğinde)
Benzerlik Oranı	:	%18

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

☐ Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi beyan ederim.

E. B.

20/06/2019
Öğrenci İmza

☐ Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez çalışması ile ilgili gerekli düzenleme tarafıma yapılmış olup, yeniden değerlendirilmek üzere@sakarya.edu.tr adresine yüklenmiştir.

Bilgilerinize arz ederim.

20/06/2019
Öğrenci İmza

Uygundur

Danışman
Unvanı / Adı-Soyadı: Prof. Dr. Abdulvahit İMAMOĞLU

Tarih: 20/06/2019

İmza:

☐ KABUL EDİLMİŞTİR

☐ REDDEDİLMİŞTİR

EYK Tarih ve No:

Enstitü Birim Sorumlusu Onayı

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
KISALTMALAR	iii
TABLO LİSTESİ	iv
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: TEORİK ÇERÇEVE	11
1.1 Yetişkinlik Dönemi	11
1.1.1 Yetişkinlik Dönemi Gelişimi	12
1.1.1.1 Fiziksel Özellikler	13
1.1.1.2 Bilişsel Özellikler	14
1.1.1.3 Psiko-Sosyal Özellikler	15
1.1.2 Yetişkinlik Dönemi Dini Hayat	16
1.2 Hayatın Anlamı	18
1.3 Din ve Dindarlık	21
1.3.1 Dindarlığın Boyutları	24
1.3.1.1 İnanç (İdeolojik) Boyutu	24
1.3.1.2 İbadet Boyutu	25
1.3.1.3 Tecrübe (Duygu) Boyutu	25
1.3.1.4 Bilgi Boyutu	26
1.3.1.5 Etki Boyutu	26
1.4 Yetişkinlik Döneminde Hayatı Anlamlandırma ve Dindarlık İlişkisi	26

2. BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN BULGULARI VE TAHLİLİ	29
2.1 Yetişkinlerin Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular	29
2.2 Yetişkinlerin Demografik Özellikleri Bakımından Dini Yönelim ve Hayatın Anlam ve Amacı Düzeyleri	33
2.3 Yetişkinlerin Hayatı Anlamlandırma ve Dini Yönelimleri Arasındaki İlişki	46
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	49
KAYNAKÇA	56
EKLER.....	61
EK-1: Kişisel Bilgi Formu	62
EK-2: Dini Yönelim Ölçeği	63
EK-3: Hayatın Anlamı Ölçeği	64
ÖZGEÇMİŞ.....	65

KISALTMALAR

SPSS	: Statistical Package for the Social Science
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
Vb.	: Ve benzeri
Vs.	: Vesaire
WHO	: World Health Organization

TABLO LİSTESİ

Tablo 1:	Araştırmaya Katılan Yetişkinlerin Dini Yönelim Ölçeği Alt boyutlarının Güvenilirlik Analizi.....	7
Tablo 2:	Araştırmaya Katılan Yetişkinlerin Hayatın Anlamı ve Amacı Ölçeğinin Alt Boyutlarının Güvenilirlik Analizi	8
Tablo 3:	Yetişkinlerin Yaş Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Yaş Aralıkları	29
Tablo 4:	Yetişkinlerin Yaş Aralıklarına İlişkin Frekans Dağılımları ve Yüzdelikleri	30
Tablo 5:	Yetişkinlerin Eğitim Durumlarına İlişkin Frekans Dağılımları ve Yüzdelikleri	30
Tablo 6:	Yetişkinlerin Medeni Durumlarına İlişkin Frekans Dağılımları ve Yüzdelikleri	30
Tablo 7:	Yetişkinlerin Mesleklerine İlişkin Frekans Dağılımları ve Yüzdelikleri	31
Tablo 8:	Yetişkinlerin Yaşamlarının Çoğunun Geçtiği Yere Göre Frekans Dağılımları ve Yüzdelikleri	31
Tablo 9:	Yetişkinlerin Gelir Durumlarına İlişkin Frekans Dağılımları ve Yüzdelikleri	32
Tablo 10:	Yetişkinlerin Yaş Gruplarına Göre Dini Yönelim Ölçeğinden ve Hayatın Anlamlı ve Amacı Ölçeğinden Aldıkları Ortalama Puanlar, Standart Sapmalar ve Bağımsız Örneklem T Testi Bulguları	33
Tablo 11:	Yetişkinlerin Cinsiyetlerine Göre Dini Yönelim Ölçeğinden ve Hayatın Anlamlı ve Amacı Ölçeğinden Aldıkları Ortalama Puanlar, Standart Sapmalar ve Bağımsız Örneklem T Testi Bulguları	34
Tablo 12:	Yetişkinlerin Eğitim Durumlarına Göre Dini Yönelim Ölçeğinden ve Hayatın Anlamlı ve Amacı Ölçeğinden Aldıkları Ortalama Puanlar, Standart Sapmalar ve Bağımsız Örneklem T Testi Bulguları	36

Tablo 13: Yetişkinlerin Medeni Durumlarına Göre Dini Yönelim Ölçeğinden ve Hayatın Anlamlı ve Amacı Ölçeğinden Aldıkları Ortalama Puanlar, Standart Sapmalar ve Bağımsız Örneklem T Testi Bulguları	39
Tablo 14: Yetişkinlerin Yaşamlarının Çoğunun Geçtiği Yere Göre Dini Yönelim Ölçeğinden ve Hayatın Anlamlı ve Amacı Ölçeğinden Aldıkları Ortalama Puanlar, Standart Sapmalar ve Bağımsız Örneklem T Testi Bulguları	40
Tablo 15: Yetişkinlerin Devlet Memuru Olup Olmamasına Göre Dini Yönelim Ölçeğinden ve Hayatın Anlamlı ve Amacı Ölçeğinden Aldıkları Ortalama Puanlar, Standart Sapmalar ve Bağımsız Örneklem T Testi Bulguları	42
Tablo 16: Yetişkinlerin Gelir Durumlarına Göre Dini Yönelim Ölçeğinden ve Hayatın Anlamlı ve Amacı Ölçeğinden Aldıkları Ortalama Puanlar, Standart Sapmalar ve Bağımsız Örneklem T Testi Bulguları	44
Tablo 17: Yetişkinlerin Hayatın Anlam ve Amacı Ölçeğinden ve Dini Yönelim Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Pearson Korelasyon Analizi Bulguları	46

Sakarya Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Özeti

Yüksek Lisans	☒	Doktora	☐	
Tezin Başlığı: Yetişkinlik Döneminde Hayatı Anlamlandırma ve Dindarlık İlişkisi (Gaziantep Örneğinde)				
Tezin Yazarı: ELİF AKSOY		Danışman: Prof. Dr. Abdulvahit İMAMOĞLU		
Kabul Tarihi: 23.05.2019		Sayfa Sayısı: viii(ön kısım)+60(tez)+4(ek)		
Anabilim Dalı: Felsefe ve Din Bilimleri Bilim Dalı:				
Dünyanın varoluşundan bu yana insanların varlığın gizemini çözme, benliklerini tanıma, hayatın anlamını aramada hep bir arayış içerisinde olduğu görülmüştür. Hayatın amacının ve anlamının ne olduğuna dair sordukları sorulara cevap arayan insanlar, aslında hayatına dair beklentileri yerine getirip getirmediğini, hayatının bu anlamda yaşamaya değer olup olmadığını merak etmektedir. Eğer kişiyi bulduğu cevaplar tatmin ediyorsa mutluluğa götürmekte, aksi takdirde ise hüsrana uğratabilmekte ve buna bağlı olarak kişi psikolojik sıkıntılar içerisine girmektedir. Bu sorunların giderilebilmesi için hayatın bir anlama ve insanın doğası gereği içindeki ulvi duyguları tatmin edici bir amaca ihtiyacı vardır. Din bu noktada, insanın anlam ihtiyacına verdiği cevaplar ve mutluluk yollarını insanlara gösterdiği iddiasında olması bakımından önem arz etmektedir. Bu çalışmanın genel amacı yetişkinlik döneminde dindarlığın hayatı anlamlandırmada etkili olup olmadığını ortaya koymak ve hayatı anlamlandırma ile dindarlık düzeyi arasındaki ilişkiyi çeşitli değişkenler açısından tespit etmektir. Araştırma kapsamında, 2018 - 2019 yıllarında Gaziantep ili merkez ilçeleri olan Şehitkamil ve Şahinbey’de yaşayan 20 - 40 yaş arası yetişkinlerden oluşan 300 kişiyle anket çalışması yapılmıştır. Anket verilerine uygulanan istatistiksel analizler SPSS programı ile yürütülmüştür. Çalışmada bireylerin, hayatı anlamlandırma ile dindarlık düzeyleri arasındaki ilişki, demografik özellikler de dikkate alınarak incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, dindarlık ile hayatı anlamlandırma arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Bireylerin dini duygu, düşünce ve davranışları arttığında hayatı anlamlandırma düzeyleri de artmaktadır. Çalışma, hayata dair kararların büyük ölçüde alındığı yetişkinlik dönemindeki bireylerin hayatı anlamlandırma noktasındaki arayışlarına dini bir alternatif olarak sunmaktadır. Bununla beraber, ölçek, örneklem ve yıllar itibarıyla diğer çalışmalardan farklılık arz etmesi bakımından da literatüre katkı sağlaması beklenmektedir.				
Anahtar Kelimeler: Yetişkinlik, Hayatı Anlamlandırma, Dindarlık				

Sakarya University
Institute of Social Sciences Abstract of Thesis

Master Degree	☒	Ph.D.	☐
Title of Thesis: Relationship Between Understanding Life and Religiousness in Adulthood Period			
Author of Thesis: Elif AKSOY İMAMOĞLU		Supervisor: Pr. Dr. Abdulvahit	
Accepted Date: 23.05.2019		Number of Pages: vii(pre tex)+ 60(main body+ 4(appendix)	
Department: Philosophy and Religious Studies Subfield:			
Since the existence of the world, it has been seen that people have always been in a quest to solve the mystery of existence, to know their self, to find the meaning of life. People looking for answers to questions about the purpose and meaning of life are wondering whether their life is worthy of living or not. If the person is satisfied with the answers he finds happy, otherwise he / she can be frustrated and accordingly the person gets into psychological problems. In order to overcome these problems, life needs a meaningful purpose, with a sense of meaning and human nature. At this point, religion is important in terms of claiming to show people the answers to meaning need and the ways of happiness. The aim of this study is to determine whether religiousness is effective in making sense of life in adulthood and to determine the relationship between meaning of life and religiosity in terms of various variables. Within the scope of the research, a survey was conducted with 300 people between 20 - 40 years of age living in Şehitkamil and Şahinbey, which are the central districts of Gaziantep. The statistical analyzes applied to the survey data were conducted with the SPSS program. In this study, the relationship between the meaning of life and the level of religiousness is examined by taking into account the demographic characteristics. According to the results of the study, a significant positive relationship was found between religiousness and life meaning. When individuals' religious feelings, thoughts, and behaviors increase, their level of life-meaning increases. The study presents religion as a alternative to individuals who are in a search for life-meaning in adulthood period where decisions on life are largely taken In addition, it is expected to contribute to the literature in terms of differentiation from other studies by scale, sample and years.			
Keywords: Adulthood, Understanding Life, Religiousness			

GİRİŞ

Araştırmanın Konusu

İnsanlar geçmiş devirlerden bu yana hayatın anlamını sorgulamış ve buna ilişkin tatmin edici cevaplara ulaşmaya çalışmıştır. Her bir birey hayatının tüm aşamalarında bu konu üzerinde cevaplar aramışsa da, kişilerin hayatlarında maddi manevi birçok unsur açısından olumlu ya da olumsuz bir karar verme süreci özellikle yetişkinlik döneminde görülmektedir. Diğer yandan din insanların hayatı anlamlandırmaya dair sorularına verdiği cevaplar açısından tatmin edicilik iddiasındadır. Bu kapsamda hayatı anlamlandırma ile dindarlık arasındaki ilişki önem arz eden bir araştırma olarak karşımıza çıkmaktadır.

Araştırmanın konusunu yetişkinlik döneminde kişilerin dindarlık düzeylerinin hayatı anlamlandırmada ortaya koyduğu etkiler ile hayatı anlamlandırma ve dindarlık ilişkisi oluşturmaktadır.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı 20-40 yaş arası yetişkinlerde dindarlığın hayatı anlamlandırmada etkili olup olmadığını ortaya koymak ve hayatı anlamlandırma ile dindarlık düzeyi arasındaki ilişkiyi çeşitli değişkenler (yaş, meslek, cinsiyet, medeni durum, öğrenim durumu, ekonomik düzey) açısından tespit etmektir.

Araştırmanın Önemi

Dünyanın varoluşundan bu yana insanların varlığın gizemini çözme, benliklerini tanıma, hayatın anlamını aramada hep bir arayış içerisinde olduğu görülmüştür. İnsanların bu arayışına sebep ise, varlıklarının sebebini öğrenebilmek, aidiyet duygusunu tatmin edebilmek, hayata gelme amacına ulaşp hayatın içinde yaşarken mutluluğu ve zihinsel huzuru yakalayabilmek gibi etkenler sayılabilir. Hayatın amacının ve anlamının ne olduğuna dair sordukları soruya cevap arayan insanlar, aslında hayatına dair gerekli olan beklentileri yerine getirip getirmediğini, hayatının bu anlamda yaşamaya değer olup olmadığını merak etmektedir. Eğer kişiyi bulduğu cevaplar tatmin ediyorsa mutluluğa

götürmekte, aksi takdirde ise hüsrana uğratmakta ve buna bağlı olarak kişi psikolojik sıkıntılar içerisine girmektedir.

İnsanların bu mutluluk ihtiyacının, teknolojik ve bilimsel anlamda giderek büyüyen ve gelişen dünyada vaat edilen şekilde karşılanmadığı açıkça görülmektedir. Zira hayatı kolaylaştıran birçok etmenin varlığı, insanın bu yönde bir amacının kalmamasına ve başka sorunlarının ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu sorunların giderilebilmesi için hayatın bir anlama ve insanın içindeki ulvi duyguları tatmin edici bir amaca ihtiyaç vardır.

Bu bağlamda din, insanın yaratılışındaki gaye ve hedefi ile mutluluk yollarını insanlara göstermekte ve kişinin dini değerlerle anlam ihtiyacını giderebileceğini savunmaktadır (Akseki, 1970, s. 7). Nitekim inanç sistemlerinin tamamının özünde insanın varoluş amacına dair cevaplar bulunmaktadır. Bu da bir inanç sistemi olarak dinin insanlığın yukarıda ele aldığımız temel sorunlarına cevap verme açısından önemli bir konumda olduğunu göstermektedir.

Araştırmamıza konu olan yetişkinlik dönemindeki bir birey, genellikle bu dönemde ya dini şüphelerini çözümleyerek kendisi açısından tatmin edici olan dine dayalı bir hayat felsefesi geliştirmekte, ya da kendisine herhangi bir anlam ifade etmediği için veya çok az bir öneme sahip olduğundan dini reddedebilmektedir (Hökelekli, 2016, s. 282).

Hayatın anlamı konusu, bireyi birden fazla yönden ilgilendiren bir konu olması bakımından insan hayatında önemli bir yer teşkil etmektedir. Nitekim, varoluş ve hayatın anlamı üzerine düşünmeyen insan bulmak zordur. Bundan dolayı filozoflar, yazarlar ve dolaylı olarak psikologlar konuyla ilgili pek çok şey yazmış veya dile getirmişleridir. Buna bağlı olarak literatürde karşımıza çıkan ilk sistemli çalışma 1960'lı yıllarda Viktor E. Frankl tarafından yapılmıştır. Frankl ; *“İnsanın Anlam Arayışı”*, *“Duyulmayan Anlam Çılgılığı”* vb. çalışmalarında *“İnsanı İnsan Yapan Nedir?, Yaşamın Anlamı Nedir?, Nihai Bir Anlam Var mı?”* vs. gibi sorulara cevap vermektedir (Frankl, 2018; Frankl, 1998).

Frankl'dan sonra günümüze kadar yapılan tüm çalışmaların zikredilmesi mümkün olmamakla birlikte, literatürde konunun dinle bağdaştırılan kısmı ile ilgili çalışmalar

zaman zaman genel konularla ele alınmış olsa da, özel çerçevede özellikle uygulamalı alan araştırmaları noktasında konuyu daha fazla ele almaya imkan tanıyacak niteliktedir. Bu bağlamda konumuzla ilgili Türkiye’de yakın tarihten itibaren yapılmış bazı çalışmalara göz atıldığında; karşımıza Bahadır’ın (1999) yaptığı araştırma çıkmaktadır. “*Hayatın Anlam Kazanmasında Psiko-sosyal Faktörler ve Din*” isimli doktora çalışması, anket tekniği ile 25-45 yaşlarındaki yetişkin katılımcılarla gerçekleştirilmiş olup, araştırmada din ve psiko-sosyal faktörlerin hayatın anlamı üzerindeki etkisi logoterapi çerçevesinde incelenmiştir. Sonuçlar, dindarlık düzeyi arttıkça hayatı anlamlandırma düzeyinin arttığını ortaya koymaktadır. (Bahadır, 1999).

Literatürde dindarlık ve anlam arasındaki ilişkinin incelendiği diğer bir çalışma Ferdi Kırış’ın (2013) yaptığı “*Üniversite Öğrencilerinde Dindarlık Eğilimi ve Anlam Duygusu*” isimli araştırmadır. Çalışmada ülkemizde öğrenim gören öğrencilerin dindarlık eğilimine göre, anlam duygusu düzeyinde bir fark olup olmadığı araştırılmıştır. 461 öğrenci üzerinde yapılan araştırma sonuçlarına göre; dindarlık eğilimi iç güdümlü olan bireylerin anlam duygusu düzeylerinin, dış güdümlü olan bireylere göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Kırış, 2013).

Diğer yandan konuyla ilgili diğer bir çalışma 2014 yılında Ömer Akgül tarafından doktora tezi olarak yapılan “*Hayatı anlamlandırmada inancın ve kişisel değerlerin rolü (Ruh sağlığı çalışanları ve öğrencileri örneği)*” isimli araştırmadır. Yapılan çalışmada ruh sağlığı alanında çalışan uzmanlar ve lisans/lisansüstü öğrencilerden oluşan 829 kişilik bir örnekleme, hayatın anlamı, inanç ve kişisel değerler arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma sonucunda hayatın anlamı, kişisel değerler ve inanç değişkenleri arasında güçlü biçimde anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir (Akgül, 2014).

Yine 2014 yılında Çamur (2014) tarafından yapılan bir başka araştırma “*Yaşamda Anlam ve Dindarlık İlişkisi*” isimli çalışmadır. Araştırmada geç ergenlik dönemindeki bireylerde yaşamda anlam ve dindarlık arasındaki ilişkinin tespit edilmesi hedeflenmiştir. 591 katılımcıyla yapılan çalışmanın sonuçlarına göre; dindarlık boyutları ve yaşamda anlam arasında pozitif yönde yüksek düzeyde ilişki olduğu saptanmıştır (Çamur, 2014).

Anlam ve maneviyat konusuyla alakalı yapılmış diğer bir araştırma; Kızılırmak (2015) tarafından yapılan “*Genç Yetişkinlerde Yaşamda Anlamın Maneviyat ve Kişilik Özellikleri Açısından İncelenmesi*” isimli yüksek lisans tezi çalışmasıdır. Araştırmada genç yetişkinlerin anlam varlığı ile anlam arayışları ile maneviyat düzeyleri ve beş faktör kişilik özelliği arasındaki ilişki incelenmiştir. 315 kişiyle yapılan araştırmanın sonuçlarına göre maneviyat alt boyutlarıyla anlam ve arayışı arasında ve manevi kabullenme ile anlam varlığı arasında pozitif ilişki olduğu saptanmıştır (Kızılırmak, 2015).

Araştırmamızda yararlanılan, Hayatın Anlamı ve Amacı ölçeğinin yer aldığı bir araştırma olan “İbadetler İle Hayatın Anlamı ve Psikolojik İyi Olma Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” adlı çalışma 2017 yılında Mevlüt Kaya ve Nurettin Küçük tarafından yapılmıştır. Araştırmada üniversite öğrencilerinin ibadetlere devam etme durumları ile hayatın anlamı ve psikolojik iyi olma arasındaki ilişki incelenmiştir. Sonuçlar, üniversite öğrencilerinin namaz, oruç, dua gibi ibadetlere devam etme durumlarıyla, hem hayatın anlamı hem de psikolojik iyi olma durumları arasında önemli ve olumlu bir ilişki olduğunu saptamıştır (Kaya & Küçük, 2017).

Araştırmamızda dini kabullenme ve tatmin olma duygusu bakımından olumlu ya da olumsuz bir karar verme dönemi olan yetişkinlik döneminde hayatı anlamlandırma noktasında dinin etkili olup olmadığı ve dinin bu ihtiyacı karşılayıp karşılayamadığının tespiti yapılacaktır. Bununla birlikte varoluşsal boşluk, anlamsızlık ve amaçsızlık duygusu yaşayarak psikolojik anlamda sıkıntıya giren, yaşam kalitesi düşen ve bu minvalde mutsuzluk duygusu içinde olan insanlara da çeşitli öğretiler ve cevaplar sunan din, bir seçenek olarak sunulmuş olacaktır. Bu doğrultuda yapılacak olan araştırma da önem arz etmektedir.

Literatür incelendiğinde konuyla ilgili teorik çalışmaların hayatı anlamlandırma ve din konularını kavramsal analizle ele aldığı görülmüştür. Yapılan saha araştırmalarının ise, hayatın anlamı ve dindarlık arasındaki ilişkiyi yeterince ele alır nitelikte olmamakla birlikte, gelişimsel açıdan daha çok ergenlik ve gençlik dönemlerine odaklandığı görülmektedir. Bu konuda yetişkinlik dönemine dair yapılan çalışmalar da olmakla birlikte, yaptığımız araştırmada kullanılan ölçek, araştırmanın yapıldığı yıl, araştırmanın

örnekleme gibi etkenler, konunun farklı yönlerden ele alınmasını sağlaması bakımından çalışmanın literatüre katkı sağlamasına imkân tanıyacaktı.

Araştırmanın Hipotezleri

Bu araştırmanın temel hipotezi; “yetişkinlik döneminde dindarlık ile hayatı anlamlandırma arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır. Buna göre dindarlık arttıkça hayatı anlamlandırma düzeyi artmaktadır.” şeklindedir.

Varsayımlar:

1. Bireylerin demografik özellikleriyle hayatı anlamlandırma düzeyleri arasında anlamlı fark vardır.
 - 1.1 Cinsiyete göre bireylerin hayatı anlamlandırma düzeyleri arasında anlamlı fark vardır.
 - 1.2 Gelir düzeyine göre hayatı anlamlandırma düzeyi arasında anlamlı fark vardır.
 - 1.3 Öğrenim durumu açısından bireylerin hayatı anlamlandırma düzeyleri arasında anlamlı fark vardır.
 - 1.4 Meslek grubuna göre bireylerin devlet memuru olup olmamalarına göre hayatı anlamlandırma düzeyleri arasında anlamlı fark vardır.
2. Bireylerin demografik özellikleriyle dindarlık düzeyleri arasında anlamlı fark vardır.
 - 2.1 Gelir düzeyine göre bireylerin dindarlık düzeyleri arasında anlamlı fark vardır.
 - 2.2 Yaşanılan yere göre bireylerin dindarlık düzeyleri arasında anlamlı fark vardır.
 - 2.3 Öğrenim durumu açısından bireylerin dindarlık düzeyleri arasında anlamlı fark bulunmaktadır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

1. Araştırma Gaziantep ili merkez ilçeleri olan Şehitkamil ve Şahinbey’de yaşayan 20-40 yaş arası kota örnekleme yoluyla seçilmiş yetişkinleri kapsamaktadır.
2. Çalışmada bireylerin dindarlık düzeyleri ile hayatı anlamlandırma düzeyleri arasındaki ilişki ölçülmüştür.

3. Araştırmada elde edilen bulgular katılımcıların verecekleri cevaplar ile sınırlıdır.
4. Çalışma uygulamalı bir alan araştırması olduğundan “Dini Yönelim Ölçeği” ve “Hayatın Anlamı ve Amacı Ölçeği” nin ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.
5. Bu araştırmada elde edilen bulgular araştırmanın yapıldığı 2018-2019 yıllarıyla sınırlıdır.

Araştırmanın Yöntemi

Hayatı anlamlandırma ve dindarlık ilişkisinin incelendiği bu çalışma ile ilgili bilimsel verileri elde etmede dokümantasyon (belge inceleme), tarama (survey), anket ve gözlem teknikleri kullanılmıştır.

Kullanılan bu tarama modelleri, geçmişteki ya da hala devam eden bir durumu var olduğu şekilde betimlemeye çalışan araştırma yaklaşımlarıdır. Çalışmaya konu olan olay, birey ya da nesne olduğu gibi kendi koşulları içinde tanımlanmaya çalışılır. Onları herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez (Karasar, 2009, s. 77; Arslantürk, 2004, s. 101; Kuş, 2012, s. 44).

Veri Toplama Araçları

Gaziantep ili merkez ilçelerinde, 2018-2019 yıllarında uygulanan araştırmada veriler elde edilirken, araştırmanın konu ve kapsamına uygun olarak Onay (2002) tarafından geliştirilmiş olan “Dînî Yönelim Ölçeği” ve Peker, Kaya, Aydın (2015) tarafından geliştirilen “Hayatın Anlamı ve Amacı Ölçeği” kullanılmıştır. Ayrıca katılımcılara ait kişisel bilgileri elde etmek amacıyla “Kişisel “Bilgi Formu” kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu

Kişisel bilgi formuyla yetişkin bireylerin yaş, cinsiyet, medeni durum, hayatlarının büyük bölümün geçtiği yer, eğitim durumu, meslek ve gelir durumu gibi demografik özellikler hakkında bilgi edinilmiştir. Kişisel bilgi formu toplam 7 sorudan oluşmaktadır (Bkz: Ek-1).

Dinî Yönelim Ölçeği

Dini Yönelim Ölçeği puanlama yöntemi ile katılımcıların dindarlık düzeylerini ölçmek amacıyla kullanılmıştır. Onay (2002, s. 189) tarafından geliştirilen bu ölçek 18 sorudan oluşmaktadır. Bu ölçekte dini yönelim; düşünce, duygu ve davranış olarak üç alt boyutta ele alınmıştır. Bu boyutları içeren sorular aşağıda gösterilmiştir.

- Düşünce Boyutu: 1, 2, 4, 8, 9, 12, 15, 17. sorular.
- Davranış Boyutu: 3, 5, 10, 13, 14, 18. sorular.
- Duygu Boyutu: 6, 7, 11, 16. sorular.

Ölçekte on ikisi düz (1, 3, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 13, 14, 16, 18. sorular) ve altısı ters (2, 4, 8, 12, 15, 17. sorular) olmak üzere toplam on sekiz madde bulunmaktadır. Dini Yönelim Ölçeği, her zaman, çoğu zaman, bazen, hiçbir zaman şeklinde seçenekleri bulunan dört likertli bir ölçme aracıdır.

Ölçeğin alt ve üst sınırlarının belirlenmesi, aritmetik ortalamaya göre olmakla birlikte, her madde 1-4 arasında derecelendirilmektedir. Bununla birlikte her bir boyut, o boyuta ait soruların aritmetik ortalaması hesaplanarak puanlanmıştır. Puanın yüksek oluşu (aritmetik ortalama) yükselen dînî yönelim düzeyini gösterirken, düşmesi de azalan dînî yönelim düzeyini göstermektedir. Ölçeğe ilişkin elde edilen güvenilirlik katsayıları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir (Bkz. Tablo-1).

Tablo 1
Araştırmaya Katılan Yetişkinlerin Dini Yönelim Ölçeği Alt boyutlarının Güvenilirlik Analizi

D.Y.Ö. Alt Boyutlar	Cronbach's Alpha
Düşünce Boyutu	0.522
Davranış Boyutu	0.811
Duygu Boyutu	0.695
Toplam	0.861

Bu örnekleme ölçeğin toplam iç tutarlık katsayısı $\alpha=.861$ bulunmuştur. İç tutarlık katsayıları Düşünce alt boyutu için $\alpha=.522$; Duygu alt boyutu için $\alpha=.695$; Davranış alt boyutu için $\alpha=.811$ bulunmuştur. Ölçek, bu araştırmanın örneklemini için de güvenilir

bir ölçektir. Bu veriler, ölçekte yer alan her bir faktörün ve ölçeğin genelinin kabul edilebilir düzeyde iç tutarlığa sahip olduğunu göstermektedir.

Hayatı Anlamlandırma Ölçeği

Hayatı Anlamlandırma Ölçeği bireylerin hayatlarındaki anlam düzeylerini belirlemek ve bunu ifade tarzlarını ölçmek maksadıyla geliştirilmiştir. Peker, Kaya ve Aydın (2015, s. 55) tarafından geliştirilen bu ölçek toplam 17 sorudan oluşmaktadır. Ölçekte hayatı anlamlandırma; “Hayatın Anlamı ve Amacı” ve “Anlamsızlık Duygusu” olarak iki alt boyutta ele alınmıştır. Bu boyutları içeren sorular aşağıda gösterilmiştir.

- Hayatın Anlamı ve Amacı Boyutu: 1, 2, 3, 5, 6, 7, 9, 11, 12, 15, 17. sorular.
- Anlamsızlık Duygusu Boyutu: 4, 8, 10, 13, 14, 16. sorular.

Ölçekte 11 düz (1, 2, 3, 5, 6, 7, 9, 11, 12, 15, 17) ve 6 ters (4, 8, 10, 13, 14, 16) olmak üzere toplam 17 madde bulunmaktadır. Ölçek, likert tarzında hazırlanmış ve sıklık derecesine göre, kesinlikle katılıyorum, katılıyorum, kararsızım, katılmıyorum ve kesinlikle katılmıyorum seçeneklerinden birini işaretlemek suretiyle cevaplandırılmaktadır. Buna göre verilen ifadeler için işaretlenen seçenekler sırasıyla, kesinlikle katılıyorum (5), katılıyorum (4), kararsızım (3), katılmıyorum (2) ve kesinlikle katılmıyorum (1) şeklinde puanlanarak değerlendirilmektedir. Ölçekte düz maddeler için en yüksek puan, yani kesinlikle katılıyorum (5) en yüksek anlam düzeyini; ters maddeler için ise en düşük puan, yani kesinlikle katılmıyorum (1) en yüksek anlam düzeyini ifade etmektedir (Bkz, Tablo-2).

Tablo 2
Araştırmaya Katılan Yetişkinlerin Hayatın Anlamı ve Amacı Ölçeğinin Alt Boyutlarının Güvenilirlik Analizi

Ölçeğin Alt Boyutları	Cronbach's Alpha
Hayatın Anlamı ve Amacı Boyutu	0.874
Anlamsızlık Duygusu Boyutu	0.862
Toplam	0.405

Bu örneklemede ölçeğin toplam iç tutarlık katsayısı $\alpha=.405$ bulunmuştur. İç tutarlılık katsayıları Hayatın Anlamı ve Amacı alt boyutu için $\alpha=.874$; Anlamsızlık Duygusu alt boyutu için $\alpha=.862$ bulunmuştur. Ölçek, bu araştırmanın örneklemini için de güvenilir bir ölçektir.

Araştırmanın Evren ve Örneklemini

Araştırmanın evreni, 2018-2019 yılında Gaziantep ili merkez ilçeleri olan Şahinbey ve Şehitkamil’de ikamet eden 20- 40 yaş arası yetişkin kişilerden oluşmaktadır. Araştırma, evrenin tamamına ulaşılması, zaman, maliyet ve kontrol açısından zor olduğu için evreni temsil eden örneklem üzerinden gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın amacı ve kapsamı çerçevesinde kota örnekleme kullanılmıştır. Hedef kitlenin demografik özellikleri dikkate alınarak 300 kişiyle anket çalışması yapılmıştır. Katılımcıların 114’ü kadın (yaş ort.31.26; ss: 4.751), 186’sı ise erkeklerden (yaş ort:33.34 ; ss:5.216) oluşmaktadır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Uygulanan anket formu farklı zaman, farklı mekanlarda kota örnekleme yoluyla seçilmiş 310 kişiye dağıtılmış olup , bunların 8 tanesi yanlış işaretleme ya da bazı sorulara cevap verilmemesi nedeniyle analiz dışı tutulmuştur. Geriye kalan 2 form ise yaş sınırlamasının dışında kalması sebebiyle analize tabi tutulmamıştır. Bununla birlikte katılımcıların anket sorularına cevap verme süresi yaklaşık on dakika olarak saptanmıştır.

Araştırmanın amaçlarına uygun olarak toplanan verilere uygulanan istatistiksel analizler SPSS v.21 programı ile yürütülmüştür. Araştırmada kullanılan ölçeklerden alınan puanların normal dağılım gösterip göstermediği Kolmogorv-Smirnov normallik testi ile hesaplanmış ancak normal dağılım sağlanamadığı gözlemlendiğinden Tabachnick ve Fidel’in (2013) önerdiği gibi sosyal bilimlerde çarpıklık ve basıklık (Skewness ve Kurtosis) değerlerinin -1.5 ve +1.5 aralığında olmasının normal dağılımı sağladığı varsayılmıştır. İnceleme sonucunda tüm ölçek ve alt ölçeklerde çarpıklık ve basıklık değerlerinin -1.5 ve +1.5 aralığında kaldığı tespit edilmiş, bu nedenle de ölçekten alınan puanların normal dağılım gösterdiği kabul edilmiştir. Dolayısıyla normal dağılım

gösteren puanlara uygun olarak gruplar arası karşılaştırmalarda bağımsız örneklem t testi, ilişkisel analizlerde ise Pearson korelasyon analizi yürütülmüştür.

1. BÖLÜM: TEORİK ÇERÇEVE

1.1. Yetişkinlik Dönemi

İnsan doğumundan çocukluğa, çocukluktan gençliğe, gençlikten yetişkinliğe ve yetişkinlikten yaşlılığa doğru giden gelişimsel süreçlerin bütünüdür. Gelişim psikolojisi, bu süreçteki bireyin hayatı boyunca geçirdiği değişimlerin betimlenmesi ve açıklanmasını, aynı zamanda da bireyler arasındaki değişim, benzerlik ve farklılıkları konu almaktadır (Onur, 2014, s. 14). Bu bakımdan bilimsel olarak insanın gelişim süreci bir takım dönemlere ayrılarak incelenmiştir. Bu dönemlerden biri de “yetişkinlik dönemi” olarak adlandırılan dönemdir.

Yetişkin kavramı, eski Türkçe’de “kalil” sözcüğüyle anılır ki bunun anlamı “erişkin” demektir (Eryılmaz, 2015, s. 51). Sözlükte ise erişkin sözcüğü “vücut gelişimini tamamlamış olan kişi” olarak tanımlanırken, yetişkin sözcüğü “evlenme çağına gelmiş olan kişi” ve “ olgun, gelişmiş, büyümesi sona ermiş kimse” olarak tanımlanmaktadır (Kuşçu, 2005, s. 115,430). Diğer yandan yetişkin (adult) sözcüğü Latince büyümek anlamına gelir ve yetişkin bir kişi “büyümüş olgunlaşmış kimse” anlamını taşır (Onur, 2014, s. 56). Yapılan tanımlamalara göre yetişkinlik, fiziksel ve zihinsel anlamda olgunluğa ulaşmış kimsedir. Bir başka ifadeyle yetişkinlik; *“zorunlu öğrenimin dışına çıkmış, olgunlaşmış, uygun davranabilen ve bağımsız olabilen kişi”* olarak tanımlanmaktadır (Güneş, 1996, s. 40).

Yetişkinlik dönemi çocukluk ve ergenlik kadar sınırları belirli bir dönem değildir. Zira psikoloji literatüründe psikologlar yetişkinlik kavramı ile ilgili çeşitli görüşler ortaya koymaktadır. Örneğin; Freud, yetişkin hayatı daha önce oluşmuş kişilik yapısının yüzeyinde sadece bir dalgalanma olarak görür. Piaget, ergenlikten sonra önemli bilişsel değişimlerin oluşmadığını kabul ederken, Kohlberg, ahlak gelişiminin erken yetişkinlik yıllarında tamamlandığını varsayar. Yetişkinlikteki tanım problemi bu dönemi yalnızca fiziki özelliklere göre değil, psikolojik özelliklere bağlı olarak da belirleme isteğinden kaynaklanmıştır. Bununla birlikte fiziki ve psikolojik olgunlaşmayı ölçme problemi yaşayan bir kısım psikologlar bu ayrımın yaş düzeyine bağlı olarak belirlenebileceğini savunmuşlarsa da bu konuda da fikir birliğine varılamamıştır (Kurt İ. , 2014, s. 13).

Bireyler açısından değerlendirildiğinde kişinin yetişkin olup olmadığı konusunda çeşitli unsurlar bulunmaktadır. Bu unsurlardan en önemlisi bireyin içinde bulunduğu çevresi yani kültürel bağlamıdır. Zira kişinin içinde bulunduğu kültürel etkenler yetişkinliğin başlangıcında farklılıklar göstermektedir. Örneğin; bazı kültürlerde buluğa ermek yetişkinliğin başlangıcı olarak kabul edilir (Eryılmaz, 2015, s. 52; Ciccarelli & White, 2018, s. 100). Kişinin yetişkin sayılıp sayılamamasında bir diğer unsur ise bireysel farklılıklardır. Yapılan çalışmalara göre “evlenme, işe başlama, okulu bitirme, çocuk sahibi olma ve hatta emekliye ayrılma” gibi özellikler bireyin yetişkinliğe geçmesi bakımından önemli unsurlar olarak ele alınmıştır (Eryılmaz, 2015, s. 52).

Genel olarak bakıldığında, son dönem psikologlarından Erikson, Bühler, Jung gibi isimlerin arkasından giden bilim dünyası, yetişkinliğin tek başına duran, ergenlikle yaşlılık arasında ayrılaşmamış bir biçimde yer alan bir evre olmadığını kabul etmeye başlamışlardır. Yetişkinliğin bir “varlık” durumu olduğu anlayışı zamanla yerini yetişkinliğin bir “oluşum süreci” olduğu görüşüne bırakmaktadır (Onur, 2014, s. 55).

Yetişkinlik döneminin evreleri ve yaş sınırları konusunda çeşitli görüşler olmakla birlikte Neugarten ve Moore yetişkinliği üç dönemde incelemişlerdir. Bunlar;

- 1- Genç (İlk) Yetişkinlik: 20-30’lu yaşlar.
- 2- Orta yıllar ve ya orta yetişkinlik: 40’lar, 50’ler ve 60’ların başları.
- 3- Yaşlılık: 65 ve sonrası. (Onur, 2014, s. 101)

Türkiye’nin sosyal ve kültürel özellikleri çerçevesinde, bu konuda yapılan çalışmalar da göz önünde bulundurularak araştırmanın konusu olan Yetişkinlik Dönemi ergenlik ile yetişkinlik dönemi arasındaki gençlik dönemini de içine alacak şekilde “20-40 yaş” arasındaki bireyleri incelemek üzere sınırlandırılmıştır.

1.1.1. Yetişkinlik Dönemi Gelişimi

Yetişkinlik dönemi, bireyin yaşam döngüsünün en yoğun ve önemli dönüm noktalarından biridir. Bu dönem için yaş sınırlaması konusunda tam bir anlaşmanın olduğu söylenemez. İlk yetişkinlik dönemi Havighurst’e göre 18-35 yaş, Erikson’a göre 20-40 yaş, Bühler’e göre ise 25-45 yaşları arasındır. Bu değişkenliğin temel sebebi olarak, farklı sosyoekonomik sınıfların, ulusların, kültürlerin koşulları, tarihsel olaylar ve

bireysel farklılıklar gibi unsurlar sayılmaktadır. Bundan dolayı ilk yetişkinlik dönemini evrelere ayırmak ya da bir yaş sınırlaması getirmek oldukça zordur (Onur, 2014, s. 102). Bu çalışmada Türkiye'nin sosyal, kültürel özellikleri ve ülkenin genel yaşam koşulları göz önüne alınarak, ergenlik döneminin sonu olarak düşünülen 20 yaş ile orta yaşların başları olarak kabul edilen 40 yaş arası zaman dilimi ilk yetişkinlik dönemi olarak ele alınacaktır.

1.1.1.1. Fiziksel Özellikler

Yetişkinlik süreci genel olarak yirmili yaşlardan başlayarak fiziksel değişimlerin ve gelişimlerin görüldüğü, kronolojik açıdan bakıldığında çocukluk ve ergenliğe göre daha uzun bir süreçtir (Lindzey, Thompson, & B.J.Spring, 1994, s. 928). Bu dönemde yetişkinler fiziksel gelişimlerinin en üst seviyesindedirler. Bilhassa 25-30 yaş arası yetişkinlerde kas gücü ve görme seviyesi doruk noktadadır (Onur, 2014, s. 114). Bununla birlikte, kızlarda ve erkeklerde kemik gelişimine bağlı olarak boy uzama oranında farklılıklar olmakta, kızlar 18 yaşına kadar uzayabilirken erkekler yavaşta olsa 22 yaşına kadar uzayabilmektedir (Selçuk, 2000, s. 36).

Yapılan araştırmalara göre yetişkinlik dönemi sağlık açısından da en üst seviyeyi yansıtmaktadır. Zira araştırmacılar yetişkinlerin çoğunun bu dönemde kendilerini sağlık bakımından çok iyi gördüklerini saptamışlardır (Onur, 2014, s. 116). Bu dönemdeki yetişkinlerde ergenliklerine ve çocukluklarına göre daha az kronik rahatsızlıklar görülmekte ve soğuk algınlığı ve solunum rahatsızlıklarına daha az oranda yakalanmaktadırlar (Santrock, 2011, s. 419). Öte yandan bu dönemdeki birey az uyuyabilir, beden gücü gerektiren aktivitelere katılabilir (Ciccarelli & White, 2018, s. 315). Bu bağlamda sağlıklı ve genç insanda enerji fazladır, çok çalışır, az yorulur, çabuk dinlenir (Kurt İ. , 2014, s. 48).

Yetişkinlik dönemi, fiziksel performansın en üst seviyeye yükseldiği dönem olmakla beraber, aynı zamanda fiziksel performansın düşmeye başladığı dönemi de kapsamaktadır. Otuz yaş civarında kasların niteliğinde zayıflama olmakta, ilk defa bu dönemde çene altında sarkmalar ve göbek oluşumları görülmeye başlanabilmektedir (Santrock, 2011, s. 419). Boynun ve gözlerin etrafındaki yağ bezleri o bölgede kırışıklıklar oluşturarak işlev bozuklukları göstermeye başlar. Kırklı yaşlara yaklaştıkça

ciltte kırışıklıklar artabilir (Ciccarelli & White, 2018, s. 314). Bu süreçte duyularda, güçte ve hızda düşüş yaşanmasına rağmen, bu düşüşlerin birçoğu ağır olduğundan ve günlük yaşam kalitesini fazla etkilemediğinden, birey yaşlandığının farkına varmamaktadır (Lindzey, Thompson, & B.J.Spring, 1994, s. 929).

1.1.1.2. Bilişsel Özellikler

Bilişsel süreç, zihinsel gelişimle doğrudan bağlantılı olan dil gelişimi, bellek, öğrenme, algılama, problem çözme gibi etkenleri içine almaktadır (Akbaba, Öztürk, & Özer, 2008, s. 19). Yetişkinlik döneminde bilişsel gelişimi değerlendirmek çocukluk ve ergenlik dönemine göre daha zordur. Zira yetişkinlikte öğrenme becerisini ölçmek için yeterli testler olmadığı gibi, bu ölçütler çocukluk ve ergenlik dönemine ait testlerle karşılaştırma yoluyla elde edilir. Ancak bu testler yetişkinlik döneminin özelliklerini ölçmede yetersiz kalmaktadır (Cüceloğlu, 2008, s. 365).

Genel olarak zihin gelişimi evreleri ergenlik döneminde tamamlanmaktadır. Ancak yetişkin düşüncesiyle ergenlikteki bir bireyin düşüncesi genelde birbirinden farklıdır. Bu farklılık biyolojik sebeplerden kaynaklanabilmektedir (Senemoğlu, 2005, s. 32). Yetişkinlerde daha az kendine dönüklük, akılcılık, daha pratik düşünme eğilimleri görülmektedir. Yetişkinlerin bu şekilde bir bilişsel örüntüye sahip olması, onun yaşamında üstlendiği sorumluluklar ve yaşadığı şeylerin değişkenliğidir (Onur, 2014, s. 122). Bununla birlikte ilk yetişkinlik dönemindeki bir birey yaşam yapısını yeniden değerlendirmeye eğilimlidir (Kurt İ. , 2014, s. 38).

Zihin dünyasının gelişimi kişiyi olgunlaştıran ve yetişkinlik dönemine hazırlayan en önemli faktördür. İlk yetişkinlik döneminde Warner Schaie'ye göre; birey yıllar boyu topladığı bilgiyi hem mesleki amaçları doğrultusunda hem de özel hayatında artık uygulamaya başlar. Birey için bu dönemde somut veya soyut işlemleri aşan bir bilişsel yapıdan söz edilmektedir (Onur, 2014, s. 122). Bununla beraber William Perry yetişkinlikte ergenlere göre çok yönlü bir düşünme kabiliyetinin geliştiğini ifade eder (Onur, 2014, s. 124).

Yetişkinlik dönemi, ergenlikten çıkmış yetişkin bireyin zihinsel olgunluğa ulaştığı dönemdir (Onur, 2014, s. 106). Piaget'e göre; kişi yetişkinlik döneminde soyut

düşüncenin ötesinde tündengelim akıl yürütme yapabilir. Diğer yandan mantıkla her şeyin çözümü olmayacağından sorunlarla başa çıkmada çok yönlü düşünme olmalıdır. Zira bu noktada mantık tek ve doğru çözümü göstermez (Onur, 2014, s. 128). Aynı zamanda Piaget, yetişkinlere özgü düşünmenin karmaşık bir süreç olduğunu söylemektedir. Bu dönemde düşünme çoğunlukla esnek, açık uyumlu ve bireyseldir. Bu düşünce insanları karmaşık görünen bir dünyayla başa çıkmasına yardımcı olmak üzere, sezgi, duygu ve mantığa dayanır (Karaçanta, 2015, s. 232).

1.1.1.3. Psiko-Sosyal Özellikler

Yetişkinlerde ruh sağlığı bedeni, zihni, gelişim ve çevre etkilerine bağlı olarak değişmektedir. Bireyin hayatında sevgi, saygı gibi unsurların ön planda bulunması onun psikolojik yaşamını pozitif olarak etkilemekte, aksi takdirde yaşamındaki olumsuzluklar bireyin psikolojisinin bozulmasına yol açabilmektedir (Kurt İ. , 2014, s. 66).

Yetişkinlik döneminde birey yaşamış olduğu kültürel, sosyal ve ekonomik yapısıyla bağlantılı olarak yeni bir karakter yapısına sahip olur. Bu dönemde ergenliğe nazaran iniş çıkışları daha az ve genel olarak dengeli bir ruh yapısına sahip olan birey, duygularını da daha fazla kontrol altına alabilmektedir. Ayrıca kişinin sorumluluklarının artmasıyla fevri ve riskli davranışlarında da azalma görülür (Santrock, 2011, s. 469).

Özellikle 30 - 40 yaş arası dönem kişinin lider olma çağı olarak ifade edilir. (Kurt İ. , 2014, s. 56) Bununla birlikte bu dönemde bireyler psikolojik bağımsızlık duygusuyla hareket edebilir, ailelerinden ayrılabilir ve kendi kararlarını uygulayabilir. Aynı zamanda dostluk, sevgi ve cinsiyet ilişkileri birey açısından oldukça önem arz eder. Bu çerçevede meslek, evlilik ve arkadaş ilişkilerinde başarısız olan bireyler kendilerini yalnız ve mutsuz hissedebilmektedir (Selçuk, 2000, s. 65; Holm, 2004, s. 100).

Yetişkinlik döneminde kişinin kimlik oluşumu da büyük oranda gerçekleşir. Kimlik, değerler ve kariyere hazırlık hakkındaki kararlar daha uzun zaman alır ve birey kendisinden önce çalışan, aile kuran kişilere bakarak hayatın gerçekleriyle yüzleşmeye başlar (Ciccarelli & White, 2018, s. 314). Öte yandan birey kendi kimliği ile toplumsal sistem arasında bir bağ oluşturur ve başkalarını özel, biricik ve cinsel varlıklar olarak keşfetmeye başlar (Onur, 2014, s. 109). Buna bağlı olarak bu dönemde bireylerin

başkalarıyla yakın ilişki geliştirmesi gerekir. Ancak bireyler bu dönemde çevresindeki insanlarla içli-dışlı yakın bir ilişki kuramazlar (Cüceloğlu, 2008, s. 366). Erikson'a göre; *“yakınlığa karşı yalıtılmışlık”* olarak isimlendirilen bu durumu bireyin mutlaka aşması gerekir. O, bu bireyleri başkalarıyla iletişim kurmaktan korkan, yaşadığı zorlukların akabinde genellikle yalnız kalan ve yalıtılmış kimseler olarak tarif eder. Bu evredeki krizi başarıyla aşan kişi çevresindeki insanlarla rahatlıkla fiziksel, entelektüel ve duygusal düzeyde yakın ilişkiler kurabilmektedir (Karaçanta, 2015, s. 190).

Yetişkinlik döneminde gelişim dönemi açısından bireyin yaşamında bir takım faaliyetler gerçekleşir. Bunlar evlenme, bir eşle birlikte yaşamayı öğrenme, aile hayatını oluşturma, çocuk bakma, bir işte çalışıp ev geçindirme, vatandaşlık sorumluluklarını üstlenme ve durumuna göre bir sosyal gruba dahil olma gibi faaliyetlerdir (Baymur, 2015, s. 66). Bununla beraber yirmili yaşlarda başlayan ve kırk yaşına kadar uzayan dönemde bireyler, üreticilik ve durgunluk gibi uç noktaları ifade eden bir ikilemedir. Çocuk yetiştirmede üretkenlik, meslekte üretkenlik, sanatta üretkenlik, işte üretkenlik gibi faktörler bu dönemin özelliklerini oluşturur. Bu anlamda üretkenliğe geçememiş bireylerin hayatında bir anlamsızlık duygusu hakim olur ve durgunluk ortaya çıkar (Cüceloğlu, 2008, s. 366). Nitekim Allport bu dönemi beklentilerin ve gerçeğin birbiriyle uyuşmadığı bir dönem olarak ifade ederek, problemlerin diğer dönemlere göre daha fazla olduğunu belirtmiştir. Bundan dolayı da bireyler zaman zaman kaygı ve uyumsuzluk yaşayabilmektedir (Mehmedoğlu, 2004, s. 94). Ancak yine de bu dönem genel olarak kişinin en olgun olduğu, hayat anlayışının büyük oranda oluştuğu ve sosyal faaliyetlerinin en yüksek derecede olduğu dönem olarak ifade edilmiştir (Kurt İ. , 2014, s. 56).

1.1.2. Yetişkinlik Dönemi Dini Hayat

Yetişkinlik döneminde ergenlik döneminin çalkantılarını geride bırakan bireyin, dini konularda belli kararlara vararak, artık hayatının sonuna kadar ufak tefek değişikliklerle yetinecek bir inanç sistemine ve hayat felsefesine sahip olması beklenir (Peker, 2016, s. 175; Armaner, 1980, s. 129). Bu dönemde bireyde duygusallıktan akılcılığa doğru bir yönelme görülür (Yüksel, 2012, s. 123). Bununla birlikte dini hayatta yeniden yapılanma, dengelenme, eski inançları gözden geçirip düzenleme gibi gelişmeler söz konusudur. Bu dönemde bireyde ibadetlerde düşüş ve dine karşı bir ilgisizlik meydana

gelebilmektedir (Hökelekli, 2016, s. 282). Bu anlamda birey, dinin yalnızca inanç boyutunu alıp ibadeti reddedebileceği gibi, tam tersi bir tavır da sergileyebilir (Peker, 2016, s. 175). Bu dönemde yapılan araştırmalarda dönemin başları “hayatın en az dindar olunan safhası” olarak tanımlanmıştır (Özbaydar, 1970, s. 17).

Dönemin başlarında görülen dine karşı ilgisizlik, dönemin ilerleyen safhalarında artmaktadır. Zira bu ilgisizliğin sebepleri bireyin meslek seçimi, evliliği veya diğer sosyal faaliyetler olabilmektedir. Ancak kişi evlenip çocuk sahibi olduğunda, sorumluluklar yüklendiğinde bu ilgisizlik yavaş yavaş ortadan kalkar. Birey, çocuklarını iyi yetiştirebilmek için ve onlara örnek olabilme arzusundan ibadetlere karşı daha gayretli olur (Peker, 2016, s. 175; Armaner, 1980, s. 129-130). Bununla birlikte kültürdeki dini rolleri benimseyen birey, yetişkinlik döneminde bunları uygular. Aile ve komşuluk ilişkilerini geliştirmenin yollarını arar (Köse & Ayten, 2016, s. 120).

Yetişkinlik döneminde bireyin dine karşı yeniden uyanan bu ilgisi yalnızca sosyal ve ahlaki güdülerle açıklanamaz. İnsanın fitratından gelen bir genişleme dürtüsü bireyi ilerleyen yaşlarda fikirsel ve psikolojik derinliğe götürmektedir. İnsan bu dönemde yaşanan tecrübelerin etkisiyle kendi benliğiyle ve çevresiyle bir hesaplaşma içerisine girer ve hayatın anlam ve amacını sorgulamaya başlar. Bu süreçler zaman zaman sıkıntı ve bunalımla gerçekleşse de birey diğer bir ifadeyle zihin genişlemesi yaşar. Bu bakımdan bu dönemde kişi dini gerçeği derinden kavramaya başlayarak içselleştirme çabasına girer ve hayatı anlamlandırmaya başlar (Hökelekli, 2016, s. 283).

Diğer yandan kişi bu dönemde eriştiği ruhi olgunluğun etkisiyle varoluş amacını, bir gün öleceğini ve bu dünyadan ayrılacağı gerçeğiyle yüzleşebilir. Kişi bu gerçekler üzerinden dinin gerekliliğini anlar ve dine olan ihtiyacın farkına varır. Bu duygular eşliğinde birey kendisinden yüce bir varlığın olduğunu kavrar ve yaratıcısının gücünü hisseder (Köylü, 2000, s. 139).

Bu dönemde kendi yaşamını, hayatın anlam ve amacını sorgulayan bireylerin bir kısmı dini yönelim ve ulvi duyguları kabul içerisine girebildikleri gibi, tam tersini yaşayan bu anlayıştan tamamen uzak kalan bireylerde vardır. Bunun sebepleri olarak, kişinin yaşamında gerçekleşen ani olayların, ölüm gibi ani kayıpların veya kişiyi fazlaca etkileyen bir durumun gerçekleşmesi gibi faktörler sayılabilir (Köylü, 2000, s. 139).

1.2. Hayatın Anlamı

Varlığın oluşumundan bu yana insanlar varlığı anlamlandırma ve hakikati arama çabası içerisindeyler. Bu köklü eğilim eski zamanlarda dini bilgelik geleneklerinden gelse de (Yalom, 2017, s. 10), asıl olarak insanın ruhi yapısından, fitratından, kontrol altına alma eğiliminden kaynaklanmaktadır (Bahadır, 2018, s. 7). İnsan hayatı boyunca yaşamını devam ettirebileceği fiziksel, sosyal ve psikolojik faktörlerin etkisi altındadır. Bununla birlikte insanın hayatını yalnızca bu faktörlere bağlı geçirmesi mümkün değildir. Zira insan zorunlu olarak sorduğu “Hayatımı nasıl sürdürebilirim?” sorusundan ziyade “Hayatımı niçin sürdürmeliyim?” sorusuna da ihtiyaç duyar (Tokat, 2014, s. 9).

Anlam kelimesi, kişisel hisler ve duygusal manalar için kullanılan kavramdır. Diğer bir söyleyişle anlam, insan hayatının dışsal bir gerçeklikle ilişkilendirilme isteğinin ifadesidir (Tokat, 2014, s. 15). Terim olarak anlam kavramıyla kastedilen, her şeyden önce hayatın yaşamaya değer olup olmadığı, hayatın mükemmel varlık olarak insan onuruna yaraşır tarzda yaşanıp yaşanmadığı, insanın kendisinden bekleneni yerine getirip getirmediği ve yüce amaçlar doğrultusunda hareket edip etmediği soruları karşısında insanın yaşantısıyla verebileceği olumlu cevaplardır (Bahadır, 2018, s. 9). Diğer bir ifadeyle burada söz konusu olan bireysel kişiliğin anlamıdır (Eagleton, 2012, s. 29). Anlam kavramı, Viktor Frankl tarafından “*varoluşun özü*” olarak tanımlanmış ve anlam yalnızca insanın kendisinin bulabileceği, kişisel çerçevedeki algılar olarak ifade edilmiştir (Frankl, 2018, s. 113-123).

Felsefe tarihi boyunca insanların en fazla meşgul olduğu, kafa yorduğu sorulardan birisi “Hayatın anlamı nedir?” sorusudur. Epikür’e göre hayatın anlamı insanın ihtiyaçlarını karşılaması ve acıdan uzaklaştıran hazza ulaşmasıdır (Eucken, 2003, s. 103). Tolstoy’a göre “insanın vicdanında iyiliği ve doğruluğu hedeflemek” hayatın anlamı olabilir (Bahadır, 2018, s. 27). Eagleton’a göre hayatın anlamı; metafizik değil, etik bir olgudur. Çünkü hayatın anlamı hayattan ayrı değil, hayatın ta kendisidir. Hayatı yaşamayı, onun belli bir niteliğini, derinliğini, bereketini ve yoğunluğunu değerli kılan bir şeydir (Eagleton, 2012, s. 121).

Diğer yandan Alfred Adler hayatın anlamını çoğulcu bakış açısına göre yorumlamış, insanın asıl amacı ve görevini başkalarına faydalı olmaya çalışmak olarak ifade etmiştir.

Zira O'na göre hayat ancak toplum içerisinde toplum için yaşanırsa anlamlı olabilir (Adler, 2017, s. 12-13).

Anlam arayışı, varoluş sorgulamaları vb. gibi konularda ilk defa sistemli çalışmayı ortaya koyan Viktor Frankl'a göre; her birey kendi içinde ayrı duygu ve düşünceleri olan varlıklardır. Buna göre herkes için geçerli evrensel bir hayatın anlamı olamaz. Her bireye göre yaşam şartları ve olgular farklı olduğundan hayatın anlamı da farklılık göstermektedir. O'na göre hayatın anlamı sorunlara doğru çözümler bulmak, her birey için, kesintisiz olarak koyduğu görevleri yerine getirme sorumluluğunu üstlenmek anlamına gelmektedir. Bu görevler sebebiyle hayatın anlamı insandan insana devamlı olarak değişmektedir. Bundan dolayı hayatın anlamına dair sorular genel ifadelerle yanıtlanamaz. Hayatın anlamı kavramı da genel terimlerle ifade edilemez (Frankl, 2018, s. 92-93).

İnsandaki anlam arayışının en önemli özelliklerinden biri temelde evrensel bir yapıya sahip olmasıdır (Bahadır, 2018, s. 36). Freud insanı ve insanın varoluşunun anlamını yalnızca değişik kültürlerde yer alan biçimiyle değil genellikle kendine özel geçerli bir yapısı olan evrensel özelliklerine göre değerlendirir (Fromm, 1982, s. 46). Karl Marx ise insanı, içten gelen dürtüleri gereği kendini bilme, anlama ve kendini gerçekleştirme hususunda zorunluluk taşıyan ve yaşamın insani görünümüne ihtiyaç duyan bir varlık olarak tanımlamıştır (Fromm, 1982, s. 69). Bu anlamda maddi ihtiyaçların yanı sıra insanda, geçmişten bu yana hakikate ulaşma isteği ve çabası bulunmaktadır. Bu istek doğrultusunda insan zaman zaman sanata, felsefeye, metafiziğe veya dine sarılmıştır. İnsandaki hakikate ulaşma isteğinin temel hedefi, belirsizlikten kurtulup hayattaki konumunu tayin etmek ve varlığını anlamlandırma ihtiyacını gidermektir (Yalçın, 1996, s. 136; Bahadır, 2018, s. 20).

Hayatı anlamlandırmanın zıttı hayattaki anlamsızlık duygusudur. Aslında insan fıtratı gereği mutlaka hayatına bir anlam yüklemek durumundadır. Anlamsızlık duygusuna kapılmış birey için toplumsal kuralların, gelenek göreneklerin bir anlamı yoktur. Bununla beraber kişi bazen neyi arzuladığını bile bilmez. Devamlı bir bunalım ve can sıkıntısı içerisinde. Genellikle ya başkalarının yaptığı şeyleri arzular ya da diğer insanların kendisinden beklentilerine cevap vermeye çalışır (Frankl, 2018, s. 120-121). Bundan dolayıdır ki, Albert Camus, insanın hayatındaki tek ve ciddi felsefi sorunun

hayatı anlamlandırma konusu olduğuna dikkat çekmiştir (Yalom, 1999, s. 658). Zira hayatın anlamı sorusuna tatminkar bir cevap bulamamış insanda anlamsızlık yani varoluşsal boşluk duygusu oluşmakta, bu da bireyi zîhnî bir kayboluşa götürebilmektedir. Sonucunda ise birey hayatı yaşamaya değer görmemekte, buna bağlı olarak ölümü beklemekte veya tercih edip yaşamını sonlandırabilmektedir (Yalom, 1999, s. 658-659). Bu durum hayatı anlamlandırma meselesinin hem felsefî, hem psikolojik, hem de etkilenilen faktör olarak sosyolojik problem halinde karşımıza çıkmasına sebep olmaktadır.

İnsanda varoluşsal boşluğun oluşması, anlam arayışının özellikle içinde bulunduğumuz çağda hayati bir ihtiyaç haline gelmesine, hatta bu ihtiyacın zorunlu bir hal almasına neden olmaktadır. Çağımızdaki sosyal, kültürel, ekonomik alanlarda gerçekleşen hızlı ilerlemeler ve köklü değişimlere karşılık (Bahadır, 2018, s. 31), insanda manevi anlamda tatmin olamama durumu ve insanın indirgemeci bir yaklaşımla değersizleştirilmesi, anlamsızlık duygusuna yol açabilmektedir (May, 2013, s. 18). Öyle ki ruhunda tatmin bekleyen insanoğlu varoluşsal boşluğunu ancak bir amaca veya hedefe sarılmakla doldurabilmektedir (Adler, 2014, s. 40).

Yüzyıllar boyunca insanlar yaşamlarını iyileştirmeye, zenginleştirmeye çalışmış ve daha yüksek yaşam standartlarına ulaşmak hedefiyle devamlı çaba harcamışlardır. Bu doğrultuda insanlar bilim ve teknolojinin gelişmesini, bolluk ve refahın artmasını mutlulukla doğru orantılı olarak algılamışlardır. Bunların neticesinde daha mutlu ve huzurlu bir hayat beklentisinde olan bireyler, zaman içerisinde bu amacına ulaşamadığından büyük hayal kırıklığına uğramışlardır (Fromm, 2016, s. 20-21). Çünkü insanoğlu, geçici mutluluklarda nihai mutluluğu ve huzuru arama çabasına girişmiş, bu da sonuçsuz kalmıştır. Zira gerçekte mutluluk, insanı kendi ötesine taşıyan, yaratılış amacına uygun düşen değerlerin gerçekleştirilmesi neticesinde ulaşılabilecek bir ödüdür (Bahadır, 2018, s. 13-14).

Daha önceleri birkaç psikolog anlam ile ilgili bireysel çalışmalar yapmış olsa da, bu konuda psikoloji alanında ilk defa sistemli çalışma Viktor Emile Frankl tarafından yapılmıştır. Frankl, “Üçüncü Viyana Psikoterapi Okulu” adını verdiği teorisinde, “logoterapi” yani “anlam terapisi” ifadesini kullanmıştır. O’na göre bu teori insanlara, değişen ve gelişen dünyada karşı karşıya kaldıkları varoluşsal boşluk duygusunu

çözmeye yönelik bir terapi yöntemi sunmaktadır (Frankl, 2018, s. 112-113). Zira onun bu terapide asıl amacı; kişiye ihtiyacı doğrultusunda destek sağlamak ve anlamsızlık duygusu ile karşılaştığında onu bu duygudan kurtaracak kalıcı ve geçerli çözüme ulaşmasına yardım etmektir.

Frankl'a göre; insanın hayatındaki anlamı bulmak esas meseledir. Çünkü bu kişi için önemli bir motivasyon kaynağı olmaktadır. O'na göre hayatın anlamı üç kategoride toplanmıştır: *“1- İnsanın başardığı veya kendi yaratımı bağlamında dünyaya verdikleri, 2- İnsanın etkileşim ve deneyim bağlamında dünyadan aldıkları, 3- İnsanın acı çekmeye ve kadere karşı aldığı tutum.”* (Yalom, 1999, s. 699). Anlam, acı çekme, acı, ölüm, sorumluluk, varoluş gibi kavramlara dikkat çeken Frankl, insanın ancak hayatına anlam verebildiği sürece ruhen ve bedenen sağlıklı olabileceği kanaatindedir (Yalom, 1999, s. 692-700).

Sonuç olarak; kompleks bir varlık olan insanın hayatı yaşanabilir görmesi, hayata anlam yüklemesi, onun sağlıklı bir gelişim süreci geçirmesinin en önemli adımıdır. Çünkü “anlam” insanın fitratı gereği doğuştan gelen bir duygu olmakla birlikte en temel ihtiyaç olarak ifade edilmiştir. Yani insanın sağlıklı ve mutlu olabilmesi, anlam duygusunu tatmin etmesi ile doğrudan ilişkilidir. Zira insan anlam duygusunu tatmin edemediği takdirde anlamsızlık duygusuna kapılabilir. Varoluşsal boşluk olarak isimlendirilen bu durum, insanın hayattan kopmasına, kendi kendini hayattan dışlamasına, hayatı yaşamaya değer görmemesine sebep olmakta, bu minvalde insanı daha da olumsuz sonuçlara götürebilmektedir.

1.3. Din ve Dindarlık

İnsanlığın varoluşundan bu yana tarih ve toplumlar açısından önemli bir unsur olan dinin, bireylerin hayatında sosyal, kültürel, manevi vb. alanlarda etkisi yadsınamaz. Bu yüzden dinin nasıl tanımlandığı hep mühim bir mesele olmuştur. Ancak sosyal bilimler başta olmak üzere diğer bilimlerde de farklı bakış açılarıyla ele alınan din hakkında ortak kabul gören bir tanım yapılamamıştır (Köse & Ayten, 2016, s. 110). Bu durum dinin çok yönlü ve karmaşık bir yapısı olmasıyla birlikte, onun her bilim tarafından kendi konularına uygun olarak tek yönlü ele alınmasından da kaynaklanmaktadır (Hökelekli, 2016, s. 69).

Din kelimesi Arapça “deyn” kökünden gelmiş olup, sözlükte üstünlük, egemenlik, ceza, itaat, mükafat, hüküm, hesap, ibadet, yol, kanun, adet, şariat, tutulan yol gibi anlamlara gelmektedir (TDV, 1994, s. 312). Latince’de din kelimesinin karşılığı olarak kullanılan “religio” sözcüğü ise, Allah’a saygı ve korku ile bağlılık, kendini ibadete verme, tören ve ayinlere katılma manalarına gelir., (Peker, 2016, s. 29). Terim olarak din; Allah tarafından belirlenmiş, insanlara mutluluk yollarını gösteren, yaratılışlarındaki gaye ve hedefi, Allah’a ne şekilde ibadet yapılacağını bildiren ilahi kanunlar bütünüdür (Akseki, 1970, s. 7).

Din dendiğinde insanda her şeyden üstün güçlü bir varlığa inanma ve onu kutsal kabul edip bağlanma ve tapınma davranışlarını içeren kurallar bütünü anlaşılmaktadır. Yani dinlerde kutsallık ve tabiatüstülük vardır. İlah olanla, kutsal olanla kutsal olmayan ayrımı yapılır. Ancak bununla birlikte geniş anlamda bireyin ideal edindiği, bağladığı ve davranışlarını ona göre düzenlediği her fikir ve nesne de o kişi açısından psikolojik olarak bir din kabul edilebilir (Peker, 2016, s. 31).

Din Psikolojisi insana bir inanç olarak geçen ve orada hayat bulan dine, inanılan ve yaşanan bir gerçeklik olarak bakar ve bireyin içinde yaşanan dini inancı bütün yaşayış biçimleriyle araştırır (Yavuz, 2013, s. 19). Bundan hareketle Din Psikolojisinin kurucusu olarak kabul edilen William James dini “bireyin duyguları, fiilleri ve bireysel tecrübeleri” olarak tanımlamış, dini bireysel bir olgu olarak görmüştür (Ayten, 2015, s. 28). Fromm dini “bir grup tarafından paylaşılan ve o grup bireylerine adayabilecekleri ortak bir hedef sunan ve onlara ortak bir davranış biçimi veren düşünce sistemi” şeklinde tanımlarken (Köse & Ayten, 2016, s. 111); Pargament ise dini insana verdiği teselliden çok bireyin hayatı anlamlandırmasına bir imkan olarak görmüş, onu “*kutsala ilişkin anlam arayışı*” olarak tarif etmiştir (Pargament, 2005, s. 282). Frankl’da dini “*nihai anlam arayışı*” olarak tanımlamaktadır (Frankl, 2018, s. 133-134). Psikolojinin insanın iç dünyasında din adına neler olup bittiğini anlamak ve açıklamak için dinle ilgilendiğini ifade eden Jung; (Sambur, 2005, s. 147) dini bilinçdışının içinde var olan, insanın iradesinin dışında boyun eğdiği ve insanı yönlendiren bir güç olarak tanımlar (Fromm, 1996, s. 38). Bireyin kutsalla olan ilişkisine dikkat çeken Özbaydar’a göre din; bireylerin kendilerini Allah’la tabiatüstü bir dünya ile ve birbirleriyle münasebete getirdiği, yaşanan dünyadaki olaylar hakkında hüküm verecek bir değerler sırası çıkardıkları tutumlar, ayinler, merasimler

ve inançlar sistemi olarak tanımlanmıştır (Özbaydar, 1970, s. 5). Diğer bir tanıma göre din; “varolduğunu düşündüğümüz kutsal alanla bizi ilişkilendirdiğini hissettiğimiz sistemdir” (Köse & Ayten, 2016, s. 111).

İnsan fitratı gereği bir şeye inanma duygusuna sahiptir. Din insan ruhunda inanılmaya başlandığı andan itibaren bir gerçeklik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bireyin iç dünyasında dış dünyayı anlamlandırabilmesi noktasında din; “tüm varoluşu ele alıp yorumlayan, varoluşun bilinmeyen birçok yönünü sunduğu tatminkar cevaplarla açıklığa kavuşturup anlamlandıran eşsiz bir sistemdir” (Bahadır, 2018, s. 15).

Genel olarak bakıldığında din kavramıyla ilgili çeşitli tanımlar yapıldığı ve yapılan tanımların her birinin ise dinin tek bir yönünü ele aldığı görülmektedir. Bu minvalde dinin çok yönlü geniş bir yapıya sahip olmasının yanı sıra, birbirini tamamlar nitelikte olan bu tanımların çoğunda dinin davranış, duygu ve bilgi ve etki boyutlarına dikkat çekilmiştir.

Dinin tanımlanmasında karşılaşılan bir takım zorluklar dindarlık kavramı için de geçerlidir. Çünkü dindarlık dinin bireysel boyutunu temsil etmektedir. Din, insanların hayatlarını şekillendiren ilkeler sistemi olarak öznel bir gerçekliği ifade ederken; dindarlık, dini ilkelerin gerek bireysel, gerekse toplumsal olarak yaşantıya aktarılmış halidir (Köse & Ayten, 2016, s. 111).

Sözlük anlamı itibariyle dindarlık; “bir kişinin dine inanma ve bağlanma derecesini gösteren kavramdır” (Kirman, 2004, s. 62). Uysal dindarlık kavramını; “İnançlı ya da herhangi bir dine mensup kişilerin dini yaşantıları” olarak tanımlarken (Uysal, 2006, s. 74) , Tekin dindarlığı; “dinin insan hayatına nüfuz derecesi” olarak tanımlamıştır (Tekin, 2006, s. 53). Şubaşı ise dindarlık kavramını; “dinselliğin öznel dünyası” olarak ifade etmiştir (Şubaşı, 2004, s. 97).

Dindarlık; insanın emir ve yasaklar doğrultusunda yaşaması, o dinin inanç esaslarına göre tutum ve davranış sergilemesidir. Diğer bir ifadeyle bireyin dini tutum, deneyim ve davranış biçimini, inanılan dinin emir ve yasakları doğrultusunda yaşamayı ifade eden inanç, bilgi, duygu ve etki gibi boyutları olan bir olgudur. Popüler Türk kültüründe ise, insanların İslam’ın emrettiği ibadetleri yerine getirmesi olarak ifade edilebilir (Okumuş,

2001, s. 38). Yapılan tanımlar göz önünde bulundurulduğunda en genel anlamıyla dindarlık; inanılan dinin gerektirdiklerini hayata yansıtmak veya diğer bir ifadeyle kutsalın yaşanması olarak tanımlanabilir.

Dindarlık kişiye, kültüre, ve inanılan dinin temel ilkelerine göre farklılık gösterebilmektedir. Zira bireyin kişisel özellikleri, cinsiyeti, yaşı, yaşadığı sosyal çevre, ekonomik ve eğitim durumu medeni hali, mesleği, dini bilgi seviyesi, yaşadığı travmatik olaylar ve kişilik özellikleri dindarlığında etkili olabilir (Köse & Ayten, 2016, s. 112). Dolayısıyla bireylerin dindarlık anlayışları, dinin insan hayatına yansımaları bakımından farklılıklar arz etmektedir. Bu farklılıklar dindarlığın tanımının yapılmasını güçleştirmekte, yapılan tanımlar dindarlığın yalnızca bir veya birkaç boyutuna dikkat çekmekle sınırlı kalmaktadır. Bu anlamda dindarlık kavramıyla ilgili olarak ortak bir tanım yapılamamıştır (Mehmedoğlu, 2004, s. 30).

1.3.1. Dindarlığın Boyutları

Dini yaşayışın uzandığı alanlar ve geliştiği safhalar kişiden kişiye farklılıklar gösterebilmektedir. Zira aynı dine mensup insanlar dinlerini aynı tarzda ve aynı algıda yaşamamaktadır. (Uysal, 1996, s. 85) Çünkü dinin her bireyi, dini farklı şekillerde algılayabilir, ya da yaşadığı çevre itibarıyla farklı yorumlayıp hayatına aktarabilir. O halde bu farklılıklar dindarlığın tanımlanmasını güçleştirmekle birlikte, dindarlığın boyutları fikrinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Batılı sosyologlar önceleri dindarlığın boyutlarını belirlemede kiliseye gitme, ayinlere katılma, dua etme gibi dinin yalnızca tek boyutunu (ibadet boyutu) barındıran bir takım dini davranışları baz alsalar da, Glock ve Stark bu konudaki en sistemli çalışmayı ortaya koymuş ve dindarlığı beş boyutta ele almıştır (Mehmedoğlu, 2004, s. 27; Subaşı, 2004, s. 99-100).

1.3.1.1. İnanç (İdeolojik) Boyutu

İnanç, insanın kendisi ve bütün kainat üzerinde hakimiyetini kabul ettiği duyularüstü, yüce kudret ve kuvvet sahibi bir varlık ve bu varlıkla insan arasındaki ilişkileri düzenleyen bir takım esaslardır (Peker, 2016, s. 73). Her din inanç esaslarının mensupları

tarafından kabul edilmesini istemektedir. Bu esaslar dinden dine farklılaştığı gibi aynı din içerisinde de farklılıkları barındırmaktadır (Glock, 1998, s. 254).

Her din, inanç esaslarının farklı yönünü vurgulamaktadır. Ancak çoğunlukla kabul görmüş olan ilkeler dinin inanç boyutunu oluşturur. Mesela bir Müslümanın belirlenen altı inanç esasını kabul ve tasdik etmesi, onun dindarlığının inanç boyutunu gösterir. İnanç boyutunun en önemli tarafı, hayatın merkezi noktasını teşkil edip ve inananların “nihai anlam”a dair sorularına cevap vermesidir (Köse & Ayten, 2016, s. 113).

1.3.1.2. İbadet Boyutu

İbadet boyutu, bir dine mensup insanların yerine getirdikleri, o dine özel bir takım davranış kalıplarını ifade eder. Her türlü ayin, dua, özel davranışlar, perhiz vb. ibadetler bu boyut içinde yer alır (Glock, 1998, s. 254). Örneğin; İslam dinine mensup birisinin namaz kılması, oruç tutması, hac yapması vb. ibadetler bireyin dindarlığının ibadet boyutu temsil etmektedir.

İbadet boyutu, insanların ibadetlere katılma sıklıkları, ibadetlerin çeşitli biçimleri arasındaki ilişkiler, ve belli bir pratiğin içindeki değişkenleri izleme imkanı tanımaktadır. Bu boyuttan elde edilen bilgiler, ibadetlerin bireyler için ne ifade ettiğinin daha iyi anlaşılmasını sağlayacak, bu da dini tecrübenin açıklanması noktasında önemli veriler ortaya koyacaktır (Mehmedoğlu, 2004, s. 28; Turan, 2017 , s. 117).

1.3.1.3. Tecrübe (Duygu) Boyutu

Tecrübe boyutu, bütün dinlerdeki dindar insanların herhangi bir zamanda nihai gerçeklikle doğrudan temas etmesi, veya dini bir duyguyu (korku, mutluluk, huşu, sevgi vb.) tecrübe etmesidir (Glock, 1998, s. 254).

Dine inanan her insan bu tecrübeyi farklı hallerde, farklı yoğunlukta yaşar. Her bireyin kişisel ve duygusal farklılıkları tecrübe boyutunun ifade edilmesini zorlaştırmaktadır. Örneğin; hacdan yeni dönen birisinin “*Haccınız nasıl geçti?*” sorusuna ağlayarak “*Anlatamam ki, gidip görmeniz, yaşamanız lazım,*” sözleri tecrübe boyutunu, bireyin kendi içinde duygusal olarak hissedilen bir durum olduğunu göstermektedir (Köse & Ayten, 2016, s. 114).

1.3.1.4. Bilgi Boyutu

Bilgi boyutu, bütün dinlerde dindar insanın, inancının temel öğretilerini ve kutsal metinleri bilmesi ve onlara güvenmesini ifade eder. Bir inancı bilmek, onu kabul etmek için gerekli şart olduğundan, bilgi boyutu ile inanç boyutu arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Ancak bir kişinin dini bilgi sahibi olması, o kişinin inanması anlamına gelmemektedir (Glock, 1998, s. 255).

Bilgi boyutuyla insanların inançları hakkında ne kadar bilgi sahibi oldukları, bu konudaki tutumları, dini bilgiye ve buna bağlı olarak benimsenen bilgi tarzlarına verilen önem ve kutsal kitaplar ve diğer dini literatürün kendisiyle okunduğu eleştirel zihniyet araştırılabilir (Mehmedoğlu, 2004, s. 29).

1.3.1.5. Etki Boyutu

Etki boyutu dini inanç, tecrübe, ibadet ve bilgi boyutlarının özeti gibidir. İnsanların ne yapmaları gerektiğini ve dinlerin etkilemesi sonucu hangi zihniyete sahip olmaları gerektiğini belirleyen ilkelerin tümü bu boyutta ortaya çıkar. Amellerin teolojik anlamının burada bir yeri bulunmaktadır (Glock, 1998, s. 255).

Bireyin inandığı dini ilkeler gereği dürüst olması, insanlarla iyi ilişkiler kurması, yeme, içme ve giyinme alışkanlıklarını bu ilkelere göre ayarlaması dindarlığın etki boyutuyla ilgilidir. Bununla birlikte kişinin sosyal ilişkileri, evlilik, boşanma, hatta doğum kontrolü veya kürtaj konusundaki tutumları hep dindarlığın etki boyutu kapsamında değerlendirilebilir (Köse & Ayten, 2016, s. 115).

Genel olarak din ve dindarlık kavramları değerlendirildiğinde, her birinin ayrı ayrı birçok tanımı yapılmakta, bu kavramlarla ilgili ortak bir tanım bulunmamaktadır. Bunun sebebi, kavramların göreceli olması ve öznel deneyimlere dayandırılmasıdır. Bununla birlikte çok yönlü bir yapıyı ihtiva eden dindarlığı ölçme noktasında, tek bir davranışın ya da boyutun ele alınamayacağı, tüm yönlerin irdelenmesi gerektiği ortaya koyulmuştur.

1.4. Yetişkinlik Döneminde Hayatı Anlamlandırma ve Dindarlık İlişkisi

İnsan, doğumundan itibaren, hayatı boyunca birbirini izleyen gelişimsel bir sürecin içerisinde. Her gelişimsel dönemin kendine özel fiziksel, psikolojik, sosyolojik veya

çeşitli unsurları kapsayan özellikleri vardır. Yetişkinlik dönemi, bu gelişimsel süreçte bireyin duygu ve düşünceleri, arayışları, hayata bakış açısı, istek ve beklentileri açısından önemli bir yere sahiptir. Zira yetişkinlik dönemindeki bireyler, artık hayatın farkına varıp, kişiliğini kavrayıp, hayata dair bakış açısını belirleyen, sorgulamaları daha anlaşılır bir zemine yerleştirmeye çalışan ve daha olgunlaşmaya başlamış kişilerdir (Hökelekli, 2016, s. 281; Peker, 2016, s. 175; Yavuz, 2013, s. 165). Bu doğrultuda “hayatın anlamı” olgusu bu dönemdeki bireyler için son derece önem arz etmektedir.

Hayatın anlamı bireyler için varoluşsal bir ihtiyaçtır (Frankl, 2018, s. 113). İnsan bu ihtiyacı gidermek ve hayatı yaşanabilir kılmak için bir gaye arar (Özakpınar, 1999, s. 41). Çünkü insanı insan yapan en önemli özelliklerinden biri, onun kendisini çevreleyen dünyayı, içinde yaşadığı toplumu, geçmişi ve bütün yanlarıyla bizzat kendini tanımak ve bilmek istemesidir (Kartopu, 2006, s. iii). Bununla birlikte insan, endüstrinin gelişmesinden bu yana mutluluğu yakalayabilmek adına daha modern yaşama ulaşmaya çalıştıysa da, bu durum beklenilenin aksine, bireyleri ebedi mutluluğa kavuşturamamıştır. Böyle bir ortamda kendini arayan ve hiçbir şeye bağlanamayan insanın, çağın en temel sorunu olan varoluşsal boşluk duygusuna kapılması da kaçınılmaz olmaktadır (Bahadır, 2018, s. 13; Gençtan, 1984, s. 23).

Frankl, insanın hayatı anlamlandırma duygusunu tatmin edecek, onu nihai mutluluğa kavuşturacak en öz anlamın ancak dini inançla olabileceğini ifade etmektedir (Frankl, 2018, s. 133-134). O’na göre, insanı nihai anlamda ancak Tanrı anlayabilir. İçindeki tatmin duygusunu yalnızca Tanrı inancıyla giderebilir (Bahadır, 2018, s. 43).

Din, yaşama ve varoluşa anlam verme sürecinde insanlığın en fazla yararlandığı bir kurum olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü dinler, bireyin en temel ihtiyaçlarından biri olan “*Hayatın anlamı nedir?*” sorusuna en kapsamlı cevapları vermişlerdir. Bu sebeple dinler, insanlık tarihinin tüm aşamalarında neredeyse bütün toplumlarda varlıklarını göstermiş ve bu anlamda insanları etkilemişlerdir (Kıraç, 2013, s. 169).

Diğer yandan din, insanın gelişimsel süreçlerine uygun anlam arayışlarına ve hayat tarzlarına rehberlik etmek üzere gönderilmiş ilahi lütuf ve yardımlardır (Karaca, 2016, s. 9). Nitekim, insanı doğumdan başlayarak yetiştirme tarzı, aile içi ilişkileri, sosyal ilişkilerini vb. konularda insanların neyi nasıl yapması gerektiğine dair öğretilerle

yönlendirmektedir (Hökelekli, 2002, s. 60-65). Bu anlamda dinin sunduğu hayat felsefesi, anlam kaynakları bakımından da, bireye aradığı mutluluğa katkı sağlayacak en önemli etkenlerdir.

Din, insanın kendisinde bulunan güçsüzlük, çaresizlik, ümitsizlik, korku vb. duygularına karşı, bireyin yüce bir varlığa sığınma ve güven duygusu hissetmesine yardımcı olur. Kişiye dünyada yaşadığı sıkıntıları ve kişisel yetersizlikleri hafifletme ve dünyada ulaşamadığı istek ve arzularını ahirette elde etme vaadi sunarak bireye psikolojik bakımdan huzur sağlar (Peker, 2016, s. 75-91). Buradan hareketle, dîni inanç ve değerlerin, bireyin kendisine bile karanlık kalan noktalara kadar yayılma, insanın bütün yapıp etmelerini, karar mekanizmalarını biçimlendirme kudretine sahip olduğu söylenebilir (Gürses, 2010, s. 31).

Sonuç itibariyle, fikri ve bedeni gelişimin önemli bir evresi olan yetişkinlik çağında, insanı hayata bağlayan ve hayatı anlamlandırmaya yönelik zihni, ruhi ve yaşamsal boyutları önem kazanmaktadır. Bu açıdan ise dinin gerek düşünce, gerek duygu, gerek davranış boyutlarında insanı hayata anlamlandırmaya yönelik etkisi açıkça ortaya çıkmaktadır. Nitekim çalışmanın daha önceki bölümlerinde de buna ilişkin yapılmış ampirik çalışmaların, bu noktada dindarlık ile hayatı anlamlandırma arasındaki pozitif ilişkiyi ortaya koyduğu görülmektedir. Dolayısıyla, teorik açıdan dini yönelim ile hayatı anlamlandırma arasında pozitif bir ilişki olduğu görülmektedir.

2. BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN BULGULARI VE TAHLİLİ

Bu bölümde araştırmanın amaçlarına uygun olarak toplanan verilere uygulanan istatistiksel analizlere yer verilmiştir. İlk olarak, katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin frekans dağılımları, yüzdelikleri ve ortalamaları, ikinci olarak katılımcıların demografik özellikleri bakımından Dini Yönelim Ölçeğinden (Duygu, Düşünce, Davranış) ve Hayatın Anlam ve Amacı Ölçeğinden (Amaç-Anlam, Amaçsızlık-Anlam Yoksunluğu) aldıkları ortalama puanların karşılaştırıldığı gruplar arası karşılaştırma analizlerine, üçüncü olarak katılımcıların Hayatın Anlam ve Amacı Ölçeği ile Dini Yönelim Ölçeğinden aldıkları puanlar arasındaki ilişkinin ele alındığı korelasyon analizi bulguları verilmiştir.

2.1. Yetişkinlerin Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular

Tablo 3’de yetişkinlerin yaş ortalamaları ve yaş aralıkları verilmiştir.

Tablo 3
Yetişkinlerin Yaş Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Yaş Aralıkları

Cinsiyet	N	ORT	SS	Min-Maks
Kadın	114	31.26	4.751	24-40
Erkek	186	33.34	5.216	22-40
Toplam	300	32.55	5.137	22-40

Kadın katılımcıların yaş ortalamaları 31.26 ve erkek katılımcıların yaş ortalamaları 33.34 bulunmuştur. Katılımcıların tamamının yaş ortalaması 32.55 olarak hesaplanmıştır. Kadınların yaş aralıkları 24-40 arasında, erkeklerin yaş aralıkları 22-40 arasında değişmektedir.

Tablo 4’de yetişkinlerin yaş aralıklarına ilişkin frekans dağılımları ve yüzdelikleri verilmiştir.

Tablo 4
Yetişkinlerin Yaş Aralıklarına İlişkin Frekans Dağılımları ve Yüzdelikleri

Değişken	Kategori	Kadın		Erkek		Toplam	
		n	%	n	%	n	%
Yaş Aralığı	20-30	56	49.9	68	71.0	124	41.3
	31-40	58	32.9	118	67.1	176	58.7

Katılımcıların %41.3’ü 20-30 yaş, %58.7’si ise 31-40 yaş aralığındadır.

Tablo 5’de yetişkinlerin eğitim durumlarına ilişkin frekans dağılımları ve yüzdelikleri verilmiştir.

Tablo 5
Yetişkinlerin Eğitim Durumlarına İlişkin Frekans Dağılımları ve Yüzdelikleri

Değişken	Kategori	Kadın		Erkek		Toplam	
		n	%	n	%	n	%
Eğitim Durumu	Okuryazar değil	0	0.0	1	0.5	1	0.3
	Okuryazar	0	0.0	4	2.2	4	1.3
	İlkokul	11	9.6	54	29.0	65	21.7
	Lise	14	2.3	28	15.1	42	14.0
	Üniversite	89	8.1	99	53.2	188	62.7

Katılımcıların % 0.3’ü okuryazar değildir, % 1.3’ü okuryazardır, % 21.7’si ilkokul, % 14’ü lise, % 62.7’si üniversite mezunudur.

Tablo 6’de yetişkinlerin medeni durumlarına ilişkin frekans dağılımları ve yüzdelikleri verilmiştir.

Tablo 6
Yetişkinlerin Medeni Durumlarına İlişkin Frekans Dağılımları ve Yüzdelikleri

Değişken	Kategori	Kadın		Erkek		Toplam	
		n	%	n	%	n	%
Medeni Durum	Evli	70	61.4	132	71.0	202	67.3
	Bekar	43	37.7	49	26.3	92	30.7
	Dul	1	0.9	5	2.7	6	2.0

Katılımcıların %673'ü evlidir, %30.7'si bekar, %2'si duludur.

Tablo 7'de yetişkinlerin mesleklerine ilişkin frekans dağılımları ve yüzdelikleri verilmiştir.

Tablo 7
Yetişkinlerin Mesleklerine İlişkin Frekans Dağılımları ve Yüzdelikleri

Değişken	Kategori	Kadın		Erkek		Toplam	
		n	%	n	%	n	%
Meslek	Öğretmen	64	56.1	61	32.8	125	41.7
	Memur	22	19.3	20	10.8	42	14.0
	Serbest Meslek	7	6.1	25	13.4	32	10.7
	Ev Hanımı	4	3.5	0	0.0	4	1.3
	Esnaf	1	0.9	4	2.2	5	1.7
	İşçi	16	14.0	76	40.9	92	30.7

Katılımcıların %41.7'si öğretmen, %14'ü memur, %10.7'si serbest meslek sahibi, %1.3'ü ev hanımı, %1.7'si esnaf, %30.7'si işçidir.

Tablo 8'de yetişkinlerin yaşamlarının çoğunun geçtiği yere göre frekans dağılımları ve yüzdelikleri verilmiştir.

Tablo 8
Yetişkinlerin Yaşamlarının Çoğunun Geçtiği Yere Göre Frekans Dağılımları ve Yüzdelikleri

Değişken	Kategori	Kadın		Erkek		Toplam	
		n	%	n	%	n	%
Yaşam	Köy	1	0.9	9	4.8	10	3.3
	İlçe	6	5.3	12	6.5	18	6.0
	Şehir	26	22.8	56	30.1	82	27.3
	Büyük şehir	81	71.1	109	58.6	190	63.3

Katılımcıların %3.3'ü yaşamlarının büyük çoğunluğunun köyde, %6'sı ilçede, %27.3'ü şehirde, %63.3'ü büyük şehirde geçtiğini bildirmiştir.

Tablo 9’da yetişkinlerin gelir durumlarına ilişkin frekans dağılımları ve yüzdelikleri verilmiştir.

Tablo 9
Yetişkinlerin Gelir Durumlarına İlişkin Frekans Dağılımları ve Yüzdelikleri

Değişken	Kategori	Kadın		Erkek		Toplam	
		n	%	n	%	n	%
Gelir Durumu	0-1000 TL	13	11.4	1	0.5	14	4.7
	1000-1500 TL	1	0.9	13	7.0	14	4.7
	1500-2000 TL	15	13.2	34	18.3	49	16.3
	2000 TL ve üstü	85	74.6	138	74.2	223	74.3

Katılımcıların % 4.7’sinin gelirinin 0-1000 TL arasında, %4.7’sinin 1000-1500 TL arasında, %16.3’ünün 1500-2000 TL arasında ve %74.3’ünün 2000 TL üstünde olduğu bulunmuştur.

2.2. Yetişkinlerin Demografik Özellikleri Bakımından Dini Yönelim ve Hayatın Anlam ve Amacı Düzeyleri

Tablo 10’da yetişkinlerin yaş gruplarına göre Dini Yönelim Ölçeğinden ve Hayatın Anlam ve Amacı Ölçeğinden aldıkları ortalama puanlar, standart sapmalar ve bağımsız örneklem t testi bulguları verilmiştir.

Tablo 10
Yetişkinlerin Yaş Gruplarına Göre Dini Yönelim Ölçeğinden ve Hayatın Anlam ve Amacı Ölçeğinden Aldıkları Ortalama Puanlar, Standart Sapmalar ve Bağımsız Örneklem T Testi Bulguları

	Yaş Grupları	N	ORT	SS	t	p
Dini Yönelim	20-30 yaş	124	56.27	8.562	.518	.605
	31-40 yaş	176	55.77	8.195		
Düşünce	20-30 yaş	124	22.55	3.117	.152	.879
	31-40 yaş	176	22.49	2.961		
Duygu	20-30 yaş	124	13.26	2.566	.281	.779
	31-40 yaş	176	13.17	2.716		
Davranış	20-30 yaş	124	20.47	3.976	.803	.423
	31-40 yaş	176	20.10	3.813		
Hayatın Anlam ve Amacı	20-30 yaş	124	45.32	6.728	.707	.480
	31-40 yaş	176	44.70	7.926		
Hayatın Anlamsızlığı ve Amaç Yoksunluğu	20-30 yaş	124	12.87	5.477	.269	.788
	31-40 yaş	176	12.70	5.442		
*p<.05						

Yetişkinlerin yaş gruplarına göre Dini Yönelim Ölçeğinden aldıkları ortalama puanlar arasında ve Hayatın Anlam ve Amacı Ölçeğinden aldıkları ortalama puanlar arasında anlamlı fark bulunmamıştır.

Literatüre bakıldığında bazı sonuçların bizim bulgularımızdan farklı olduğu görülmektedir. Örneğin; Uysal çalışmasında yaş ilerledikçe genel dinselilikte artış olduğu sonucuna varmıştır (Uysal, 2006). Karaca'nın çalışmasında ise anlamlılık düzeyi çok yüksek çıkmasa da 29-59 yaş arası yetişkinlerin ergenliğin son döneminde olanlardan ve yaşlılardan daha dindar oldukları tespit edilmiştir (Karaca, 2000, s. 347).

Bahadır doktora çalışmasında yaş aralıklarını verdikten sonra, yaş aralıkları arttıkça hayatı anlamlandırma düzeylerinin arttığı sonucuna varmıştır (Bahadır, 1999, s. 142).

Tablo 11'de yetişkinlerin cinsiyetlerine göre Dini Yönelim Ölçeğinden ve Hayatın Anlamı ve Amacı Ölçeğinden aldıkları ortalama puanlar, standart sapmalar ve bağımsız örneklem t testi bulguları verilmiştir.

Tablo 11
Yetişkinlerin Cinsiyetlerine Göre Dini Yönelim Ölçeğinden ve Hayatın Anlamı ve Amacı Ölçeğinden Aldıkları Ortalama Puanlar, Standart Sapmalar ve Bağımsız Örneklem T Testi Bulguları

	Cinsiyet	N	ORT	SS	t	p
Dini Yönelim	Kadın	114	55.65	7.996	.532	.595
	Erkek	186	56.18	8.557		
Düşünce	Kadın	114	22.56	2.948	-.200	.841
	Erkek	186	22.49	3.073		
Duygu	Kadın	114	12.99	2.705	1.102	.271
	Erkek	186	13.34	2.616		
Davranış	Kadın	114	20.10	3.278	.581	.562
	Erkek	186	20.35	4.211		
Hayatın Anlam ve Amacı	Kadın	114	46.39	5.504	2.881	.004*
	Erkek	186	44.09	8.316		
Hayatın Anlamsızlığı ve Amaç Yoksunluğu	Kadın	114	11.61	4.864	-2.913	.004*
	Erkek	186	13.48	5.674		
*p<.05						

Yetişkinlerin cinsiyetlerine göre Hayatın Anlam ve Amacı alt boyutundan aldıkları ortalama puanlar arasında anlamlı fark bulunmuştur (t=2.881; p=.004). Kadınların hayata anlam ve amaç yükleme ortalamaları (ort=46.39) erkeklerin ortalamalarından (ort=44.09) anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur.

Yetişkinlerin cinsiyetlerine göre Hayatın Anlamsızlığı ve Amaç Yoksunluğu alt boyutundan aldıkları ortalama puanlar arasında anlamlı fark bulunmuştur (t=-2.913;

p=.004). Erkeklerin hayatı anlamsızlık ve amaç yoksunluğu yükleme ortalamaları (ort=13.48) kadınların ortalamalarından (ort=11.61) anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur.

Yetişkinlerin cinsiyetlerine göre Dini Yönelim Ölçeğinden ve alt ölçeklerinden (Duygu, Düşünce ve Davranış) aldıkları ortalama puanlar arasında anlamlı fark bulunmamıştır.

Elde edilen sonuçlar “*Cinsiyete göre bireylerin hayatı anlamlandırma düzeyleri arasında anlamlı fark vardır.*” varsayımımızı doğrulamaktadır. Kadınlarda hayata anlam ve amaç yükleme düzeyinin erkeklere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Bununla birlikte erkeklerin hayatın anlamsızlığı ve amaç yoksunluğu alt boyutunda kadınlara göre daha fazla puan aldıkları tespit edilmiştir.

Elde edilen sonuçlar literatürde bazı araştırma bulguları tarafından desteklenmiştir. Örneğin, (Çamur, 2014, s. 32; Kırac, 2013, s. 176; Öztürk, 2018, s. 49), tarafından yapılan araştırmalarda kadınlar erkeklere göre hayatı daha anlamlı görmektedir. Öte yandan bazı araştırmalar bu konuda daha farklı bulgular ortaya koymuştur. Bahadır doktora çalışmasında erkeklerin hayatı anlamlandırma düzeylerinin kadınlara göre daha fazla olduğunu ifade ederken (Bahadır, 1999, s. 152), Cufta çalışmasında kadın ve erkekler arasında anlam bakımından bir fark olmadığı kanaatindedir (Cufta, 2016, s. 113).

Hayatın anlamı konusu insanın en temel meselesi olarak doğumundan ölümüne kadar bireyle beraber olan bir süreçtir. Bireyin hayatı boyunca devam eden bu süreçte erkek ya da kadın olması bakımından farklılıklar barındırması kaçınılmazdır. Özellikle hayata dair anlam yükleme, cinsiyet, kişilik özellikleri, sosyo-kültürel özellikler bakımından farklılıklar gösterebilir. Kadınlar genel olarak erkeklere göre daha sıcak kanlı, arkadaş canlısı, duygularına karşı daha hassas kişiler olarak değerlendirilirler. Bu bakımdan hayatın temel meselesi olan bir konuda kişilik yapıları daha hassas düşünmelerine sebep olabilmektedir. Örneğin çocuğuna veya birine duyduğu sevgi duygusu, duygusal kişilikleriyle birlikte kadınlarda hayata dair amaç olarak kendini gösterebilmekte ve o sevgi onlar için bir hayat ışığı olabilmektedir. Diğer taraftan hayat içerisindeki görev paylaşımları erkekleri daha fazla hayatla uğraşmaya iterken, kadınların hayata dair düşünmesine daha fazla imkan da tanıyabilmektedir. Bu durum da kadınların hayatın anlamlandırmasına sebep olabilmektedir.

Diğer yandan araştırma sonucuna göre kadınlarla erkekler arasındaki dindarlık düzeylerinde anlamlı bir fark bulunmamıştır. Özbaydar'ın ve Yapıcı'nın çalışması kadın ve erkekler arasında dindarlık düzeylerinde anlamlı bir farklılık olmadığını ifade etmesi bakımından bulgumuzu destekler niteliktedir (Özbaydar, 1970, s. 59; Yapıcı, 2007). Ancak literatüre baktığımızda bu konuda yapılmış çalışmalarda farklı bulgulara da rastlanmaktadır. Örneğin; Uysal'ın *“Türkiye’de Dindarlık ve Kadın”* isimli çalışmasında kadınların erkeklere göre daha az dindar olduğu tespiti yapılmıştır (Uysal, 2006, s. 145). Kula ve Onay'ın çalışmaları da bu sonucu desteklemektedir (Kula, 2001, s. 151; Onay, 2004, s. 172).

Tablo 12’de yetişkinlerin eğitim durumlarına göre Dini Yönelim Ölçeğinden ve Hayatın Anlamlı ve Amacı Ölçeğinden aldıkları ortalama puanlar, standart sapmalar ve bağımsız örneklem t testi bulguları verilmiştir.

Tablo 12
Yetişkinlerin Eğitim Durumlarına Göre Dini Yönelim Ölçeğinden ve Hayatın Anlamlı ve Amacı Ölçeğinden Aldıkları Ortalama Puanlar, Standart Sapmalar ve Bağımsız Örneklem T Testi Bulguları

	Eğitim Durumu	N	ORT	SS	t	p
Dini Yönelim	Lise ve altı	112	57.52	7.652	-2.568	.011*
	Üniversite ve üstü	188	55.06	8.611		
Düşünce	Lise ve altı	112	22.60	2.905	-.360	.719
	Üniversite ve üstü	188	22.47	3.095		
Duygu	Lise ve altı	112	13.63	2.367	-2.258	.025*
	Üniversite ve üstü	188	12.95	2.781		
Davranış	Lise ve altı	112	21.29	3.840	-3.630	.000*
	Üniversite ve üstü	188	19.64	3.780		
Hayatın Anlam ve Amacı	Lise ve altı	112	43.08	8.686	-3.181	.002*
	Üniversite ve üstü	188	46.08	6.368		
Hayatın Anlamsızlığı ve Amaç Yoksunluğu	Lise ve altı	112	13.73	5.610	2.379	.018*
	Üniversite ve üstü	188	12.20	5.281		

*p<05

Yetişkinlerin eğitim durumlarına göre Dini Yönelim Ölçeğinden aldıkları toplam puan ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmuştur (t=-2.568; p=.011). Lise ve altı düzeyde

eğitimi bulunanların dini yönelim ortalamaları (ort=57.52) üniversite ve üstü düzeyde eğitimi olanların ortalamalarından (ort=55.06) anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur.

Yetişkinlerin eğitim durumlarına göre Dini Yönelim Ölçeği Düşünce alt boyutundan aldıkları ortalama puanlar arasında anlamlı fark bulunmamıştır.

Yetişkinlerin eğitim durumlarına göre Dini Yönelim Ölçeği Duygu alt boyutundan aldıkları ortalama puanlar arasında anlamlı fark bulunmuştur ($t=-2.258$; $p=.025$). Lise ve altı düzeyde eğitimi bulunanların dini duygu ortalamaları (ort=13.63) üniversite ve üstü düzeyde eğitimi bulunanların ortalamalarından (ort=12.95) anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur.

Yetişkinlerin eğitim durumlarına göre Dini Yönelim Ölçeği Davranış alt boyutundan aldıkları ortalama puanlar arasında anlamlı fark bulunmuştur ($t=-3.630$; $p=.000$). Lise ve altı düzeyde eğitimi bulunanların dini davranış ortalamaları (ort=21.29) üniversite ve üstü düzeyde eğitimi bulunanların ortalamalarından (ort=19.64) anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur.

Yetişkinlerin eğitim durumlarına göre Hayatın Anlam ve Amacı alt boyutundan aldıkları ortalama puanlar arasında anlamlı fark bulunmuştur ($t=-3.181$; $p=.002$). Üniversite ve üstü düzeyde eğitimi bulunanların hayata anlam ve amaç yükleme ortalamaları (ort=46.08) lise ve altı düzeyde eğitimi bulunanların ortalamalarından (ort=43.08) anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur.

Yetişkinlerin eğitimlerine göre Hayatın Anlamsızlığı ve Amaç Yoksunluğu alt boyutundan aldıkları ortalama puanlar arasında anlamlı fark bulunmuştur ($t=2.379$; $p=.018$). Lise ve altı düzeyde eğitimi bulunanların hayatı anlamsızlık ve amaç yoksunluğu yükleme ortalamaları (ort=13.73) üniversite ve üstü düzeyde eğitimi bulunanların ortalamalarından (ort=12.20) anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur.

Elde edilen sonuçlar “Öğrenim durumları açısından bireylerin dindarlık düzeyleri arasında anlamlı fark vardır.” varsayımımızı doğrulamaktadır. Öğrenim durumlarını lise ve altı ve üniversite ve üstü şeklinde iki genel kategoride topladığımızda, lise ve altı olan grubun dini yönelim puanlarının, üniversite ve üstü olan grubun puanlarına göre daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Bununla birlikte öğrenim durumu açısından bireylerin dindarlık ölçeğinin alt boyutlarıyla aralarında anlamlı fark tespit edilmesi de varsayımımızı doğrular niteliktedir. Öğrenim durumu ile dindarlık ölçeğinin duygu alt boyutundan alınan puanlar karşılaştırıldığında, lise ve altı olan grubun puanlarının, üniversite ve üstü olan gruba göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Ayrıca öğrenim durumu ile dindarlık ölçeğinin davranış alt boyutundan alınan puanlar karşılaştırıldığında, lise ve altı olan grubun puanlarının, üniversite ve üstü olan gruba göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

Literatüre bakıldığında, bulgularımızı destekleyen çalışmaların olduğu görülmektedir. Örneğin; Mehmedoğlu'nun yaptığı çalışmada üniversite mezunlarının dindarlık düzeylerinden aldıkları puanların, öğrenim seviyesi lise ve altı olan gruplara göre daha düşük olduğu tespit edilmiştir (Mehmedoğlu, 2004, s. 167). Yapıcı'ya göre de öğrenim düzeyi arttıkça dindarlık düzeyi azalmaktadır (Yapıcı, 2007, s. 267). Yine Karaca'nın orta okul ve lise mezunlarının, üniversite mezunlarına göre daha dindar oldukları tespiti bulgumuzu destekler niteliktedir (Karaca, 1997, s. 348).

Bunun sebebi üniversite düzeyi ve üniversite üstü düzeyde eğitimi bulunan bireylerin dini tören ve ritüellere katılma zamanının daha az olabilmesinden kaynaklanabilir. Bununla birlikte eğitilmiş insanlar bilgi oranlarına güvenerek dinî kabul gerektiren meseleleri erteleyebilmektedir. Ayrıca üniversite mezunlarında bilgi oranının artması dinle ilgili meselelere şüpheyle bakmaya sebep olurken, lise ve altı mezunlarda dine karşı daha çok teslimiyet gösterilebilmektedir.

Diğer yandan bulgular, “*Öğrenim durumu açısından bireylerin hayatı anlamlandırma düzeyleri arasında anlamlı fark vardır.*” varsayımımızın da doğrulandığını göstermektedir. Öğrenim durumunda üniversite ve üstü olan grubun hayatı anlamlandırma düzeyi puanlarının, lise ve altı olan grubun puanlarına göre yüksek olduğu görülmektedir. Bununla birlikte öğrenim durumu lise ve altı olan grubun hayatın anlamsızlığı ve amaç yoksunluğu alt boyutundan aldığı puanların, öğrenim durumu üniversite ve üstü olan gruba göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Abdülkerim Bahadır'ın (1999, s. 160) “*Hayatın Anlam Kazanmasında Psiko-sosyal Faktörler ve Din*” isimli doktora çalışmasında eğitim düzeyi arttıkça hayatı anlamlandırma düzeyi de artmaktadır sonucu bulgumuzu doğrudan desteklemektedir.

Eğitim kişiyi geliştiren, değiştiren, olgunlaştıran bir olgu olarak kişinin daha geniş bakış açısıyla hayata bakabilmesine imkan tanır. Kişi aldığı eğitimi kendi hayatını dizayn etmede referans olarak kullanabilir. Bu da bireyin hayatına olumlu katkılar olarak yansır ve kişi hayatı daha yaşanabilir olarak görebilir.

Tablo 13’de yetişkinlerin medeni durumlarına göre Dini Yönelim Ölçeğinden ve Hayatın Anlamlı ve Amacı Ölçeğinden aldıkları ortalama puanlar, standart sapmalar ve bağımsız örneklem t testi bulguları verilmiştir.

Tablo 13
Yetişkinlerin Medeni Durumlarına Göre Dini Yönelim Ölçeğinden ve Hayatın Anlamlı ve Amacı Ölçeğinden Aldıkları Ortalama Puanlar, Standart Sapmalar ve Bağımsız Örneklem T Testi Bulguları

	Medeni Durum	N	ORT	SS	t	p
Dini Yönelim	Evli	202	56.55	8.003	-1.729	.085
	Bekar	98	54.79	8.915		
Düşünce	Evli	202	22.70	3.013	-1.496	.136
	Bekar	98	22.14	3.019		
Duygu	Evli	202	13.36	2.611	-1.454	.147
	Bekar	98	12.89	2.716		
Davranış	Evli	202	20.50	3.726	-1.553	.121
	Bekar	98	19.76	4.152		
Hayatın Anlam ve Amacı	Evli	202	45.14	7.820	.612	.541
	Bekar	98	44.58	6.639		
Hayatın Anlamsızlığı ve Amaç Yoksunluğu	Evli	202	12.54	5.569	-1.052	.294
	Bekar	98	13.24	5.185		

*p<.05

Yetişkinlerin medeni durumlarına göre Dini Yönelim Ölçeğinden ve alt ölçeklerinden aldıkları ortalama puanlar arasında ve Hayatın Anlamlı ve Amacı Ölçeğinden aldıkları ortalama puanlar arasında anlamlı fark bulunmamıştır.

Ancak literatüre göre medeni durum ile dindarlık düzeyleri arasındaki ilişkide anlamlı farklılıklar bulunmaktadır. Örneğin; Uysal ve Karaca çalışmasında evlilerin bekarlara göre daha dindar oldukları sonucuna varmıştır (Uysal, 2006, s. 147; Karaca, 1997, s. 348).

Tablo 14’de yetişkinlerin yaşamlarının çoğunun geçtiği yere göre Dini Yönelim Ölçeğinden ve Hayatın Anlamlı ve Amacı Ölçeğinden aldıkları ortalama puanlar, standart sapmalar ve bağımsız örneklem t testi bulguları verilmiştir.

Tablo 14
Yetişkinlerin Yaşamlarının Çoğunun Geçtiği Yere Göre Dini Yönelim Ölçeğinden ve Hayatın Anlamlı ve Amacı Ölçeğinden Aldıkları Ortalama Puanlar, Standart Sapmalar ve Bağımsız Örneklem T Testi Bulguları

	Yaşamın geçtiği yer	N	ORT	SS	t	p
Dini Yönelim	Küçük şehir ya da ilçe ve köy	110	57.30	7.651	-2.104	.036*
	Büyük şehir	190	55.21	8.638		
Düşünce	Küçük şehir ya da ilçe ve köy	110	22.71	2.956	-.839	.402
	Büyük şehir	190	22.41	3.060		
Duygu	Küçük şehir ya da ilçe ve köy	110	13.55	2.406	-1.735	.084
	Büyük şehir	190	13.01	2.769		
Davranış	Küçük şehir ya da ilçe ve köy	110	21.04	3.705	-2.688	.008*
	Büyük şehir	190	19.80	3.915		
Hayatın Anlam ve Amacı	Küçük şehir ya da ilçe ve köy	110	44.55	7.047	-.733	.464
	Büyük şehir	190	45.20	7.680		
Hayatın Anlamsızlığı ve Amaç Yoksunluğu	Küçük şehir ya da ilçe ve köy	110	13.15	5.487	.908	.365
	Büyük şehir	190	12.55	5.428		
*p<.05						

Yetişkinlerin yaşamlarının çoğunun geçtiği yere göre Dini Yönelim Ölçeğinden aldıkları toplam puan ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmuştur ($t=-2.104$; $p=.036$). Yaşamlarının büyük çoğunluğu küçük şehir ya da ilçe ve köyde geçenlerin dini yönelim ortalamaları ($ort=57.30$) yaşamlarının büyük çoğunluğu büyük şehirde geçenlerin ortalamalarından ($ort=55.22$) anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur.

Yetişkinlerin yaşamlarının çoğunun geçtiği yere göre Dini Yönelim Ölçeği Düşünce alt boyutundan aldıkları ortalama puanlar arasında anlamlı fark bulunmamıştır.

Yetişkinlerin yaşamlarının çoğunun geçtiği yere göre Dini Yönelim Ölçeği Duygu alt boyutundan aldıkları ortalama puanlar arasında anlamlı fark bulunmamıştır.

Yetişkinlerin yaşamlarının çoğunun geçtiği yere göre Dini Yönelim Ölçeği Davranış alt boyutundan aldıkları ortalama puanlar arasında anlamlı fark bulunmuştur ($t=-2.688$; $p=.008$). Yaşamlarının büyük çoğunluğu küçük şehirde ya da ilçe ve köyde geçenlerin dini davranış ortalamaları ($ort=21.04$) yaşamlarının büyük çoğunluğu büyük şehirde geçenlerin ortalamalarından ($ort=19.80$) anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur.

Yetişkinlerin yaşamlarının çoğunun geçtiği yere göre Hayatın Anlam ve Amaçları Ölçeğinden aldıkları ortalama puanlar arasında anlamlı fark bulunmamıştır.

Elde edilen sonuçlar, *“Yaşanılan yere göre bireylerin dindarlık düzeyleri arasında anlamlı fark vardır.”* varsayımımızı doğrulamaktadır. Yaşamlarının büyük çoğunluğu küçük şehir, ilçe veya köyde geçenlerin dindarlık düzeyleri puanlarının, yaşamlarının büyük çoğunluğu büyük şehirlerde geçenlerin dindarlık düzeyleri puanlarına göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Bununla birlikte dindarlık ölçeğinin davranış alt boyutundan alınan puanlara göre, yaşamlarının büyük çoğunluğu küçük şehirlerde, ilçede ya da köyde geçenlerin dini davranış puanlarının, yaşamlarının büyük çoğunluğu büyük şehirlerde geçenlerin puanlarından daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Yapılan araştırmalara incelendiğinde, örneğin; Çamur'un yapmış olduğu çalışmada hayatlarının büyük çoğunluklarını ilçe, kasaba veya köyde geçirmiş olan insanların dindarlık düzeylerinin, yaşamlarının çoğunu büyük illerde geçirmiş bireylere göre daha yüksek olması sonucu bizim bulgularımızı destekler niteliktedir. (Çamur, 2014, s. 34)

Yaşamlarının büyük çoğunluğunu ilçede, köyde ya da kasabada geçirmiş bireylerin dini aktiviteleri gerçekleştirmesi bakımından daha fazla imkanının olması ve büyük şehirlere göre daha kolay yaşam koşullarına sahip olması onların dini daha fazla benimsemesine sebep olabilir.

Ancak hayatı anlamlandırma noktasında Çamur'un çalışması bizim sonuçlarımızdan farklılık barındırmaktadır. Zira O'nun çalışmasında hayatının büyük çoğunluğunu ilçede veya köyde geçirenler hayatı diğerlerine göre daha anlamlı görmektedir. (Çamur, 2014, s. 34)

Tablo 15’de yetişkinlerin devlet memuru olup olmamasına göre Dini Yönelim Ölçeğinden ve Hayatın Anlamlı ve Amacı Ölçeğinden aldıkları ortalama puanlar, standart sapmalar ve bağımsız örneklem t testi bulguları verilmiştir.

Tablo 15
Yetişkinlerin Devlet Memuru Olup Olmamasına Göre Dini Yönelim Ölçeğinden ve Hayatın Anlamlı ve Amacı Ölçeğinden Aldıkları Ortalama Puanlar, Standart Sapmalar ve Bağımsız Örneklem T Testi Bulguları

	Meslek	N	ORT	SS	t	p
Dini Yönelim	Devlet Memuru	167	55.48	7.776	-1.159	.247
	Devlet Memuru Değil	133	56.60	8.986		
Düşünce	Devlet Memuru	167	22.47	2.735	-.273	.785
	Devlet Memuru Değil	133	22.57	3.356		
Duygu	Devlet Memuru	167	13.14	2.546	-.504	.615
	Devlet Memuru Değil	133	13.29	2.785		
Davranış	Devlet Memuru	167	19.87	3.500	-1.893	.060
	Devlet Memuru Değil	133	20.74	4.273		
Hayatın Anlam ve Amacı	Devlet Memuru	167	46.20	5.907	3.139	.002*
	Devlet Memuru Değil	133	43.41	8.799		
Hayatın Anlamsızlığı ve Amaç Yoksunluğu	Devlet Memuru	167	12.05	5.096	-2.540	.012*
	Devlet Memuru Değil	133	13.67	5.755		

*p<.05

Yetişkinlerin devlet memuru olup olmamalarına göre Hayatın Anlam ve Amacı alt boyutundan aldıkları ortalama puanlar arasında anlamlı fark bulunmuştur ($t=-2.540$; $p=.002$). Devlet memuru olanların hayatın anlam ve amacı ortalamaları ($ort=46.20$) devlet memuru olmayanların ortalamalarından ($ort=43.41$) anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur. Bununla birlikte bireylerin devlet memuru olup olmamalarına göre Dini Yönelim Ölçeğinden aldıkları ortalama puanlar arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Yetişkinlerin devlet memuru olup olmamalarına göre Hayatın Anlamsızlığı ve Amaç Yoksunluğu alt boyutundan aldıkları ortalama puanlar arasında anlamlı fark bulunmuştur ($t=-2.540$; $p=.012$). Devlet memuru olmayanların hayatın anlamsızlığı ve amaç

yoksunluğu ortalamaları (ort=13.67) devlet memuru olanların ortalamalarından (ort=12.05) anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur.

Sonuçlar, “*Meslek gruplarına göre bireylerin hayatı anlamlandırma düzeyleri arasında anlamlı fark vardır.*” varsayımımızı doğrulamaktadır. Meslek grupları devlet memuru olanlar ve devlet memuru olmayanlar şeklinde iki kategoride toplanıldığında, devlet memurlarının hayatı anlamlandırma düzeylerinin, devlet memuru olmayanlara göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Hayatı anlamlandırma ölçeği alt boyutlarından alınan puanlar da bu sonucu desteklemektedir. Buna göre, devlet memurlarının hayatın anlamı ve amacı alt boyutu ortalamaları devlet memuru olmayanlardan daha yüksekken, diğer alt boyut olan hayatın anlamsızlığı ve amaç yoksunluğunda ise yine aynı sonucu teyit mahiyetinde olarak devlet memuru olmayanların ortalama puanlarının daha yüksek olduğu görülmektedir.

Bireylerin daha rahat, mali güvenceye sahip oldukları bir meslekte çalışmaları onların hayata dair daha fazla güven duygusu hissetmesini sağlayabilir. Bu minvalde kişiler güven duydukları hayata daha pozitif bakabilmekte ve hayata daha fazla anlam yükleyebilmektedir.

Literatüre bakıldığında bazı çalışmalarda meslek grupları ile dindarlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark olmaması bulgumuzu desteklemektedir. Örneğin; Aydın ve Aydemir’in çalışmalarında kişilerin dindarlık düzeyleri ile meslek grupları arasında anlamlı fark bulunmamıştır (Aydın, 1995, s. 166; Aydemir, 2008, s. 50).

Tablo 16’da yetişkinlerin gelir durumlarına göre Dini Yönelim Ölçeğinden ve Hayatın Anlamlı ve Amacı Ölçeğinden aldıkları ortalama puanlar, standart sapmalar ve bağımsız örneklem t testi bulguları verilmiştir.

Tablo 16
Yetişkinlerin Gelir Durumlarına Göre Dini Yönelim Ölçeğinden ve Hayatın Anlamlı ve Amacı Ölçeğinden Aldıkları Ortalama Puanlar, Standart Sapmalar ve Bağımsız Örneklem T Testi Bulguları

	Gelir Durumu	N	ORT	S	t	p
Dini Yönelim	2000 TL ve altı	77	57.06	8.307	.330	.185
	2000 TL üstü	223	55.60	8.335		
Düşünce	2000 TL ve altı	77	22.42	.049	.340	.734
	2000 TL üstü	223	22.55	.017		
Duygu	2000 TL ve altı	77	13.22	2.649	-.054	.957
	2000 TL üstü	223	13.20	2.658		
Davranış	2000 TL ve altı	77	21.43	.992	-3.129	.002*
	2000 TL üstü	223	19.85	.764		
Hayatın Anlam ve Amacı	2000 TL ve altı	77	44.30	.745	-.903	.367
	2000 TL üstü	223	45.19	.678		
Hayatın Anlamsızlığı ve Amaç Yoksunluğu	2000 TL ve altı	77	13.84	4.815	2.017	.045*
	2000 TL üstü	223	12.40	5.613		
*p<.05						

Yetişkinlerin gelir durumlarına göre Dini Yönelim Ölçeği Davranış alt boyutundan aldıkları ortalama puanlar arasında anlamlı fark bulunmuştur ($t=-3.129$; $p=.002$). 2000 TL ve altında geliri olanların dini davranış ortalamaları ($ort=21.43$) 2000 TL üstünde geliri olanların ortalamalarından ($ort=19.85$) anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur.

Yetişkinlerin gelir durumlarına göre Hayatın Anlamsızlığı ve Amaç Yoksunluğu alt boyutundan aldıkları ortalama puanlar arasında anlamlı fark bulunmuştur ($t=2.017$; $p=.045$). Gelir durumu 2000 TL ve altında olanların hayatın anlamsızlığı ve amaç yoksunluğu ortalamaları ($ort=13.84$) gelir durumu 2000 TL üstünde olanların ortalamalarından ($ort=12.40$) anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur.

Bulgular, “*Gelir durumuna göre bireylerin dindarlık düzeyleri arasında anlamlı fark vardır.*” varsayımımızı doğrulamaktadır. Gelir durumu 2000 tl ve üzerinde olanların dini yönelimi 2000 tlinin altında olanlardan daha düşük görülmektedir. Burada dini yönelim ölçeği alt boyutu olarak dini davranış alt boyutunda 2000 tl altında gelire sahip olanların

dini davranış açısından ortalama puanlarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Diğer yandan hayatı anlamlandırma düzeyleri açısından 2000 tl altı gelire sahip olanların hayatın anlamsızlığı ve amaç yoksunluğu alt boyutunda daha yüksek ortalama puana sahip olduğu görülmektedir.

Literatüre bakıldığında, Yapıcı'nın çalışmasında orta ve alt gelirli bireylerin dindarlık eğilimlerinin, diğerlerine göre daha fazla olduğu sonucu bizim bulgularımızı destekler niteliktedir (Yapıcı, 2007, s. 185). Öte yandan Uysal bizim sonuçlarımızdan farklı olarak gelir durumu ile dindarlık arasında bir farklılık bulunmadığını ortaya koymuştur (Uysal, 2006, s. 147). Yine Aydemir çalışmasında dindarlık ile gelir düzeyi arasında anlamlı fark olduğunu, gelir düzeyi arttıkça dindarlık seviyesinin de arttığı sonucuna varmıştır (Aydemir, 2008, s. 51).

Bireylerin ekonomik durumları bireylerin hayat koşullarını belirleyen önemli etkenlerdir. Bu minvalde ekonomik durumu daha alt seviye olan bireylerin hayata dair az umut taşınması muhtemeldir. Dolayısıyla bu durumda olan bireyler kendinden daha üstün bir varlığa sığınma ve istediklerini ondan bekleme eğilimi içerisine girebilirler.

Diğer yandan Bahadır'ın 1999 yılında yaptığı çalışmada ekonomik gelir arttıkça hayatı anlamlandırma düzeyi artmaktadır sonucu bulgularımızı destekler niteliktedir. (Bahadır, 1999, s. 169) Ayrıca Çamur'un çalışmasında ekonomik durumu daha iyi olan kişilerin, diğerlerine göre hayatı daha anlamlı gördüğü kanaati de bulgularımızla uyumlu sonuç teşkil etmektedir. (Çamur, 2014)

Diğer ortalamalar arasındaki farklar anlamlı bulunmamıştır.

2.3. Yetişkinlerin Hayatı Anlamlandırma ve Dini Yönelimleri Arasındaki İlişki

Tablo 17’de yetişkinlerin Hayatın Anlam ve Amacı Ölçeğinden ve Dini Yönelim Ölçeğinden aldıkları puanlar arasındaki Pearson Korelasyon Analizi bulguları verilmiştir.

Tablo 17
Yetişkinlerin Hayatın Anlam ve Amacı Ölçeğinden ve Dini Yönelim Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Pearson Korelasyon Analizi Bulguları

		Hayatın Anlam ve Amaç	Hayatın Anlamsızlığı ve Amaç Yoksunluğu
Dini Yönelim	r	.309**	-.361**
	p	.000	.000
Düşünce	r	.317**	-.348**
	p	.000	.000
Duygu	r	.256**	-.356**
	p	.000	.000
Davranış	r	.243**	-.261**
	p	.000	.000

**p<.01

Yetişkinlerin hayatın anlam ve amacı alt boyutundan aldıkları puanlarla dini yönelim toplam puanları arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=.309$; $p=.000$). Dini yönelim arttıkça hayatın anlam ve amacı artmaktadır. Yetişkinlerin hayatın anlamsızlığı ve amaç yoksunluğu alt boyutundan aldıkları puanlarla dini yönelim toplam puanları arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=-.361$; $p=.000$). Dini yönelim azaldıkça hayatın anlamsızlığı ve amaç yoksunluğu artmaktadır.

Yetişkinlerin hayatın anlam ve amacı alt boyutundan aldıkları puanlarla dini düşünce puanları arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=.317$; $p=.000$). Dini düşünce arttıkça hayatın anlam ve amacı artmaktadır. Yetişkinlerin hayatın anlamsızlığı ve amaç yoksunluğu alt boyutundan aldıkları puanlarla dini düşünce puanları arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=-.348$; $p=.000$). Dini düşünce azaldıkça hayatın anlamsızlığı ve amaç yoksunluğu artmaktadır.

Yetişkinlerin hayatın anlam ve amacı alt boyutundan aldıkları puanlarla dini duygu puanları arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=.256$; $p=.000$). Dini duygu arttıkça hayatın anlam ve amacı artmaktadır. Yetişkinlerin hayatın anlamsızlığı ve amaç yoksunluğu alt boyutundan aldıkları puanlarla dini duygu puanları arasında negatif yönde

anlamli iliŖki bulunmuŖtur ($r=-.356$; $p=.000$). Dini duygu azaldıkça hayatın anlamsızlığı ve amaç yoksunluğu artmaktadır.

YetiŖkinlerin hayatın anlam ve amacı alt boyutundan aldıkları puanlarla dini davranıŖ puanları arasında pozitif yönde anlamli iliŖki bulunmuŖtur ($r=.243$; $p=.000$). Dini davranıŖ arttıkça hayatın anlam ve amacı artmaktadır. YetiŖkinlerin hayatın anlamsızlığı ve amaç yoksunluğu alt boyutundan aldıkları puanlarla dini davranıŖ puanları arasında negatif yönde anlamli iliŖki bulunmuŖtur ($r=-.261$; $p=.000$). Dini davranıŖ azaldıkça hayatın anlamsızlığı ve amaç yoksunluğu artmaktadır.

Elde edilen sonuçlar, “*YetiŖkinlik döneminde dindarlık ile hayatı anlamlandırma arasında pozitif yönde anlamli iliŖki vardır.*” ana hipotezimizi doğrulamaktadır. Zira yetiŖkinlerde dini yönelim arttıkça, hayatın anlamının ve amacının arttığı, yine yetiŖkinliklerde dini yönelim azaldıkça hayatın anlamsızlığının ve amaç yoksunluğunun arttığı tespit edilmiŖtir.

Hipotezimizi destekler nitelikte, hayatın anlamı ve amacı ölçeği ile dini yönelim ölçeğinin alt boyutlarından elde edilen puanları karŖılaŖtırdığımızda sonuçların Ŗu Ŗekilde olduğu görölmüŖtür;

1. Dini düşünce arttıkça hayatın anlamı ve amacı artarken, dini düşünce azaldıkça, hayatın anlamsızlığı ve amaç yoksunluğu artmaktadır.
2. Dini duygu arttıkça hayatın anlamı ve amacı artarken, dini duygu azaldıkça, hayatın anlamsızlığı ve amaç yoksunluğu artmaktadır.
3. Dini davranıŖ arttıkça hayatın anlamı ve amacı artarken, dini davranıŖ azaldıkça, hayatın anlamsızlığı ve amaç yoksunluğu artmaktadır.

Literatür incelendiğinde hayatı anlamlandırma ve dindarlık iliŖkisi konusunda yapılmıŖ bazı alıŖmalar bulgularımızı destekler niteliktedir. alıŖmalara göre dindarlık düzeyleri arttıkça hayatı anlamlandırma düzeyleri de artış göstermektedir (Bahadır, 1999, s. 174; çamur, 2014, s. 42; Kıracı, 2013, s. 174-175). Kızılırmak ise yaptığı araŖtırmada anlam varlığı ile maneviyat boyutları arasında pozitif yönlü ve düşük düzeyde bir iliŖki tespit etmiŖtir (Kızılırmak, 2015, s. 76).

Sonuç olarak “anlam” ifadesi insanların hayatı yaşanabilir olup olmamasıyla alakalı kanaatlerini barındıran bir kavramdır. Tüm insanlar hayatlarında mutlaka bir şeye anlam yüklemek durumundadır. Aksi takdirde anlamsızlık veya boşluk duygusu ortaya çıkar. Anlam yüklenen şeylerin de kişiyi tatmin etmesi önemlidir. Din bu tatmini gerçekleştireceği iddiasındadır. Araştırmadan elde edilen bulgularda bu doğrultuda sonuçlara destek vermektedir. İnsanlarda dini yönelimler arttıkça, hayatı anlamlandırma düzeyleri de artmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Hayatın anlamı ile dindarlık arasında yetişkinlik dönemindeki ilişkinin araştırıldığı bu çalışmada öncelikle yaş, cinsiyet, eğitim, medeni durum, yaşanılan yer, meslek ve ekonomik durum gibi çeşitli sosyo-demografik değişkenlerle hem dindarlık, hem de hayatı anlamlandırma arasındaki ilişkiler, daha sonra ise çalışmanın esas konusu olarak iki kavram arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu çerçevede, araştırma kapsamındaki demografik değişkenlerle hayatı anlamlandırma ve dindarlık arasındaki ilişkilerde hem tüm ölçeklerde hem de bazı alt boyutlar açısından farklı sonuçlar ortaya çıkmıştır. Diğer yandan, esas konumuz olarak araştırmadan elde edilen sonuçlara göre yetişkinlik döneminde hayatı anlamlandırma ile dindarlık arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Araştırma sonuçlarına göre, yetişkinlerin yaş gruplarına göre hayatın anlamlandırma düzeyleri açısından anlamlı bir fark bulunmamıştır. 20-40 yaş arası dönem itibariyle yapılan çalışmamızda 20-30 yaş arası ile 31-40 yaş arası dönemler arasında hayatı anlamlandırma açısından bir fark bulunmamıştır. İki yaş dönemi arasında hayatı anlamlandırmaya dair fark oluşturacak önemli bir dönem farkı olmaması bu sonucu ortaya çıkarmış olabilir. Diğer yandan, fikir ve görüşlerin yerleşmeye başladığı bir dönem olması hesabıyla da bu dönemde yaşa bağlı olarak hayatı anlamlandırma düzeyleri arasında farklılık olmamış olabilir.

Diğer yandan yetişkinlerin yaş gruplarına göre dindarlık düzeyleri arasında da anlamlı bir fark bulunmamıştır. Hayatı anlamlandırma ile yaş grupları arasındaki ilişkide olduğu gibi dindarlık ile yaş grupları arasında da anlamlı bir fark bulunmamıştır. Dini görüşlerin yerleşmeye başladığı bu dönemde bu açıdan farklılık olmaması doğal görünmektedir.

Araştırma, hayatı anlamlandırmanın cinsiyete göre anlamlı bir şekilde farklılaştığını ortaya koymuştur. Buna göre, kadınların hayatın anlam ve amacı açısından erkeklere göre daha fazla puana sahip oldukları görülmüştür. Diğer yandan hayatın anlamsızlığı ve amaçsızlığı noktasında erkeklerin kadınlara göre daha yüksek puan aldığı tespit edilmiştir. Bu iki bulgu birbiriyle uyumludur. Kadınlar ile erkekler arasında bir takım farklılıklar (cinsiyet, yapısal özellikler, kişilik özellikleri, sosyo-kültürel vb.) olabildiği gibi hayatı anlamlandırma noktasında da farklılık olması muhtemel bir durumdur. Çünkü

genel olarak kadınların erkeklere göre daha naif, sıcakkanlı, arkadaş canlısı, duygu ve düşüncelerde hassas olarak değerlendirilmeleri, onların hayata dair anlam yükleme ihtimalini de arttırabilmektedir. Bununla birlikte hayat içindeki görev paylaşımları erkekleri daha yoğun bir tempo içerisine iterken, kadınların bu noktada hayatın anlamına dair düşünmesi daha fazla imkan dahilinde olabilir.

Yetişkinlerde cinsiyete göre dindarlık düzeyleri arasında hayatı anlamlandırmanın aksine anlamlı bir fark bulunmamıştır. Çalışmayan kadınların erkeklere göre dini aktivitelere daha fazla zaman ayırabilme şanslarının yüksek olması dindarlık düzeyleri açısından pozitif bir etkiye sebep olması beklenebilir. Ancak, örnekleme yer alan kadınların da çoğunlukla çalışma hayatında yer almaları, diğer yandan çalışmayan kadınlar açısından da teknolojinin gelişmesiyle birlikte birçok aktivite imkanının ortaya çıkması dini yönelim açısından kadınlarla erkekler arasında anlamlı bir fark olmamasına sebep olmuş olabilir.

Araştırmanın diğer bir bulgusu olarak hayatı anlamlandırma düzeyi yetişkinlerin eğitime göre farklılık göstermektedir. Üniversite ve üstü düzeyde eğitim alan bireylerin hayata anlam yükleme ortalama puanlarının lise ve altı düzeydeki bireylere göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Sonucun böyle olmasının nedeni daha fazla eğitim almış kişilerin hayata dair daha geniş bir bakış açısıyla bakabilmesi olarak düşünülebilir. Zira eğitim, hayatın her anında kişiyi geliştiren, değiştiren, olgunlaştıran bir süreçtir. Bu süreçlerin kişiye olumlu katkıları bireyin hayatı daha anlamlı daha yaşanılabilir görmesi bakımından önemli sayılabilir.

Yetişkinlerin eğitim durumuna göre dindarlık düzeyleri arasında da anlamlı fark bulunmaktadır. Buna göre lise ve altı düzeydeki öğrenim görmüş bireylerin dindarlık düzeylerinin üniversite ve üstü düzeyde eğitimi olanlardan daha yüksek olduğu görülmektedir. Bunun sebebi üniversite ve üstü eğitim almış kişilerin dini tören ve ritüellere katılmak için daha az zamanının olması muhtemel olabilmekle birlikte, bu bireylerin dini kabul gerektiren meselelere genellikle şüphe ile bakmaları, buna karşılık lise ve altı eğitim görmüş kişilerin ise bu konuda daha teslimiyetçi olmaları gibi unsurlar bu sonucu doğrulamaktadır.

Bireylerin medeni durumlarındaki değişiklik ile hayatı anlamlandırma düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bireylerin evli ya da bekar olmalarının bu açıdan hayatı anlamlandırma da önemli bir etkiye sahip olmadığı görölmektedir. Evli bireylerde sorumlulukların artması ve çocuk sahibi olmak gibi hayata bağlayıcı etkilerin artmasının hayatın amacı boyutunda pozitif ve hayatın amaçsızlığında ise negatif etkiye sahip olması beklenebilir. Ancak araştırma bulguları bu noktada böyle bir sonuca ulaşmamıştır. Bu ilişki daha farklı bir örneklem grubunda daha farklı sonuçları da sağlayabilecektir.

Bireylerin medeni durumlarındaki değişiklik ile dindarlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Hayatı anlamlandırmada olduğu gibi dindarlık ilişkisi açısından da medeni durum farklılıkları anlamlı bir farka yol açmamıştır. Burada iki yönlü bir durum olabilir. İlki bireylerin evli olması onları daha fazla dini aktivitede bulunmak noktasında psikolojik açıdan sorumlu davranmaya itebilir. Diğer yandan, evlilik hayatı birçok sorumluluğu beraberinde getirmesi ile birlikte zaman açısından dini aktivitelere daha az zaman ayırabilmeye sebep olabilir. Bu çerçevede dindarlık ile medeni hal arasında doğrudan anlamlı bir ilişki olmaması normal görünmektedir.

Yaşanılan yere göre bireylerin hayatı anlamlandırma düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bireylerin büyükşehirde yaşamaları ile daha küçük il, ilçe ya da köyde yaşamaları onların hayata dair anlam sorgulamalarını ya da amaç edinimlerini doğrudan etkilememektedir. Burada daha küçük yerde yaşayanların ancak daha fazla zamana sahip olabilmeleri açısından hayata dair sorularına daha fazla cevap arayabilmeleri noktasında bir fark olabilecektir. Örneklemimiz itibariyle böyle bir durum da ortaya çıkmamış görünmektedir.

Yaşanılan yere göre bireylerin dindarlık düzeyleri arasında anlamlı fark bulunmaktadır. Buna göre yaşamlarının büyük çoğunluğunu küçük şehir, ilçe veya köyde geçirenlerin dindarlık düzeylerinin yaşamlarının büyük çoğunluğunu büyük şehirlerde geçirenlere göre daha yüksek olduğu görölmüştür. Sonucun böyle olmasının sebebi küçük şehir, ilçe ya da köyde yaşayan insanların yaşamlarının dini aktiviteleri yapmasına büyük şehirlere göre daha az engelin bulunması olabilir. Buralarda yaşayan insanlar daha az kişiyle daha kolay imkanlarla yaşayıp dini daha fazla benimseyebilirler. Bununla birlikte araştırmanın yapıldığı Gaziantep ilinde yaşayan insanlar genellikle çevre ilçe veya köylerde yaşamlarının çoğunu geçirmiş insanlar olarak karşımıza çıkmıştır. Bu doğrultuda

Türkiye'nin sosyo-kültürel özellikleri de göz önünde bulundurulduğunda doğuda yaşayan nüfusun daha dindar bir yapıya sahip oldukları söylenebilir. Bu çerçevede özellikle ilçe veya köydeki insanların geleneksel dindarlığa daha sıkı bağlı olmaları çalışmanın bulgularını da desteklemektedir.

Meslek gruplarına göre yetişkinlerin hayatı anlamlandırma düzeyleri arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır. Meslek gruplarını devlet memuru olanlarla olmayanlar olarak iki ana kategoride ele aldığımızda devlet memuru olanların olmayanlara göre hayatı anlamlandırma düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Hayata dair birçok unsurun yerleştiği ve bunlardan birinin de meslek, iş hayatı olduğu yetişkinlik döneminde devlet memurluğu gibi hayat mali güvencesinin olduğu bir meslek grubunda bireyler daha rahat bir geçinme haline sahiptirler. Bu durum da hayatı anlamlandırma açısından bu gruptakilere pozitif bir kazanç sağlamıştır. Devlet memuru bir birey aylık belirli bir kazanç miktarı olmasının verdiği güvenle hayatı daha yaşanabilir ya da daha yaşamaya değer bulabilmektedir.

Meslek gruplarına göre bireylerin dindarlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bireylerin devlet memuru olmasıyla devlet memurluğu olmayan mesleklere sahip olmasının dindarlık düzeylerini etkileme açısından bir fark oluşturmamıştır. Mesleklerin ortam, arkadaş çevresi gibi etkenlerle insanların dini hayatına etki edebilmesi beklenebilir. Ancak, bu durum genel bir durum olarak değil, daha özel ve spesifik durumları açıklamak açısından değerlendirilebilir. Bu çerçevede araştırmamızdaki karşılaştırma açısından böyle bir durum ortaya çıkmamıştır. Diğer yandan devlet memurluğunun garanti bir kazanca sahip olması yönü itibarıyla psikolojik açıdan daha rahat bir hayat imkanı oluşturmalarının dini yönelimi arttırabilecek imkanı ortaya çıkarmasıyla birlikte, rahatlıktan kaynaklanan dinden uzaklaşmayı da ortaya çıkarabilecektir. Aynı şekilde, diğer meslekler açısından da gelir durumunda iyileşmeler iki yönlü etki oluşturabilecektir.

Gelir durumuna göre bireylerin hayatı anlamlandırma düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bununla birlikte hayatın anlamsızlığı ve amaç yoksunluğu alt boyutu açısından anlamlı bir fark bulunmuştur. Gelir durumu açısından diğer bir bulgu gelir düzeyi 2000 tl altında olan bireylerin hayatı anlamlandırma açısından 2000 tl üstü gelirlere göre daha düşük düzeyde olması yani düşük gelirdeki bireylerin hayatı daha

anlamsız görmesidir. Bu durumun sebebi düşük gelir düzeyindeki kişilerin maddi sebeplerden kaynaklanan psikolojik sıkıntı duygusuyla hayattaki amaçlarının yok olması ve gelecek beklentilerinin kötüleşmesinden kaynaklanabilmektedir.

Araştırmada gelir durumuna göre bireylerin dindarlık düzeyleri arasında anlamlı fark bulunmaktadır. Gelir düzeyi 2000 tl nin altında olan bireyler dini yönelimleri 2000 tl nin üstünde kazanca sahip olanlara göre daha yüksek bulunmuştur. Gelir düzeyi kişilerin yaşam koşullarını belirleyen en önemli etkenlerdendir. Bu anlamda gelir düzeyi düşük olan bireyler kendinden daha yüce, üstün güce sahip bir varlığa daha fazla ihtiyaç duyabilir. Ayrıca kişinin dünyada sahip olamadıklarına dinin vaat ettiği ahiret hayatında sahip olabileceği düşüncesi bireyi dini yönelime götürebilir.

Sonuç olarak araştırmamızın esas konusu olan hayatı anlamlandırma ve dindarlık ilişkisi bulgularına değinecek olursak; başlangıçta da belirtildiği üzere hayatı anlamlandırma ile dindarlık ilişkisi arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Zira, bireylerin dindarlık düzeyleri arttıkça hayatı anlamlandırma düzeyleri de artmaktadır. Bu sonuç gerek giriş gerekse teorik kısımda ele aldığımız konulardaki bilgileri destekler niteliktedir.

Hayatın anlamı konusu insanlığın temel sorunlarından birisi olarak geçmişten bu yana önemini sürdürmüştür. Hayatın amacına ilişkin sorular ve bu sorulara verilen cevaplar çerçevesinde insanlar, yaşamlarını bir hedef ve amaç ya da hedefsizlik ve amaçsızlık doğrultusunda sürdürebilmektedir. Hayatın anlamsızlığının artması insanların yaşamlarında meydana gelen olumsuz her türlü olaya karşı dayanma güçlerini azaltmakta, maddi ve manevi sıkıntılara, ruhi bunalımlara ve hatta günümüzde gittikçe artan şekilde intihar vakalarına dahi sebep olabilmektedir. Nitekim, psikolojik hastalıklarda ve bunlar için kullanılan antidepresan vb. ilaç miktarlarında hem dünyada hem ülkemizde önemli düzeyde artış olmuştur. Diğer taraftan, üzücü bir durum olarak da hem dünyada hem ülkemizde intihar vakaları önemli şekilde artış göstermiştir. Bu çerçevede, Dünya Sağlık Örgütü (WHO) istatistiklerine göre dünya üzerinde yılda yaklaşık 800 bin insan intihar dolayısıyla hayatını kaybetmektedir. TÜİK istatistiklerine göre ise Türkiye’de yılda ortalama 3000 kişi intihar etmektedir. Bu durumların çok çeşitli sebepleri olabilecek olmakla birlikte hayatın anlamı noktasındaki boşluklardan kaynaklanan sebeplerin de önemli rolü olduğu ortadadır. Bu noktada din konu açısından, insanın anlam ihtiyacına

verdiği cevaplar ve mutluluk yollarını insanlara gösterdiği iddiasında olması bakımından önemli bir konumdadır.

Dinler genel olarak insanların hayatı anlamlandırmasını sağlayacak cevaplar vermektedir. Çalışmamızın örnekleme olarak ele alınan Gaziantep ilindeki insanların çoğunluk olarak sahip olduğu din olan Müslümanlık da bu noktada hayatın anlamına ve amacına ilişkin önemli cevaplar vermektedir. Müslümanlık; tek bir yaratıcı ilah olan Allah'ın evreni ve insanı yarattığı, insanın dünyaya imtihan için gönderildiği, temel inanç şartlarından olan ahiretin varlığı, peygamberin getirdiği dini yükümlülüklerle uymanın gereği gibi inanca ve hayata dair görevlere dair insanlara hayata dair temel sorular hakkında yanıtlar sunmaktadır. Bunun yanında, güçlü ve her daim merhametli bir ilahın varlığı ve bu ilahın insanların dualarına cevap vermesi gibi dini düşünce yönleri Müslümanlığın hayatın amacına ve anlamına dair önemli bir konumda olmasına da sebep olmaktadır. Bu çerçevede, hayatı anlamlandırma ile dindarlık arasındaki ilişkinin pozitif yönde olması, özellikle dindarlık düzeyi yüksek olan bireyler açısından daha açık olacaktır.

Dinlerin ve çalışmamamız örnekleminde yer alan bireylerin çoğunluğunun dini olan Müslümanlığın hayatı anlamlandırma açısından pozitif etkiye sahip olması, hayatın anlamsızlığı ve amaç yoksunluğu açısından değerlendirildiğinde önemli sonuçlar ortaya çıkarmaktadır. Hayatın anlamsızlığı ve amaçsızlığı bireylere birçok yönden olumsuzluk ve sıkıntı getirmekte, daha önce de belirttiğimiz gibi intihara kadar varan kötü sonuçlara sebep olabilmektedir. Bu noktada, dinin hayatı anlamlandırmadaki pozitif yönlü etkisinin kullanılabilmesi ve bu şekilde oluşabilecek kötü sonuçların engellenebilmesi ya da en azından azaltılabilmesi açısından önemli olacaktır. Bu kapsamda; eğitim sisteminde dini yönelimi arttıracak iyileştirmeler, ülkemiz açısından diyanet işleri başkanlığı ve sivil toplum örgütlerinin olumlu dini eğitim faaliyetlerinin arttırılması ve basın yayın organları ile internet ortamındaki yayınlarda bu doğrultuda yapılacak çalışmalar bu konudaki gelişimi sağlayarak insanların dini yönelimini arttırabilir ve böylece hayatı anlamlandırma açısından da pozitif gelişmeye sebep olup bu doğrultuda hayatın anlamsızlığı ve amaçsızlığının sebep olabileceği olumsuzluklar azaltılabilir.

KAYNAKÇA

- Adler, A. (2014). *İnsanı Tanıma Sanatı*. (K. Şipal, Çev.) İstanbul: Say Yayınları.
- Adler, A. (2017). *Yaşamın Anlam ve Amacı*. (K. Şipal, Çev.) İstanbul: Say Yayınları.
- Akbaba, A., Öztürk, A., & Özer, A. (2008). *Eğitim Psikolojisi*. (İ. Yıldırım, Dü.) Ankara: Anı Yayınları.
- Akgül, Ö. (2014). *Hayatı Anlamlandırmada İnancın ve Kişisel Değerlerin Rolü (Ruh Sağlığı Çalışanları ve Öğrencileri Örneği)*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi).Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akseki, A. H. (1970). *İslam Dini*. Ankara: D.İ.B.
- Armaner, N. (1980). *Din Psikolojisine Giriş*. Ankara: Ayyıldız Matbaa.
- Arslantürk, Z. (2004). *Sosyal Araştırmada Metod ve Teknikler*. İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- Aydemir, R. E. (2008). *Dindarlık ve Muthuluk İlişkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aydin, A. R. (1995). *Dini İnkârın Psiko-Sosyal Nedenleri*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ayten, A. (2015). *Psikoloji ve Din Psikologların Din ve Tanrı Görüşleri*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Bahadır, A. (1999). *Hayatın Anlam Kazanmasında Psiko-Sosyal Faktörler ve Din*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi).Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Din Psikolojisi Bilim Dalı .
- Bahadır, A. (2018). *İnsanın Anlam Arayışı ve Din*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Baymur, F. B. (2015). *Genel Psikoloji*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Ciccarelli, S. K., & White, J. N. (2018). *Psikoloji Bir Keşif Gezintisi*. (D. N. Şahin, Çev.) Ankara: Nobel Yayınları.
- Cufta, M. (2016, Eylül). Yaşlılık Döneminde Hayatın Anlam Arayışı. *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 3(6), 106-116.

- Cüceloğlu, D. (2008). *İnsan ve Davranışı "Psikolojinin Temel Kavramları"*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çamur, Z. (2014). *Yaşamda Anlam ve Dindarlık İlişkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).Samsun: On dokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,.
- Dünya Sağlık Örgütü. www.who.int, Erişim Tarihi (Nisan 2019).
- Eagleton, T. (2012). *Hayatın Anlamı*. (K. Tunca, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Eryılmaz, A. (2015). Bir Yaşam Dönemi Olarak Yetişkinlik: Tanımı, Ölçütleri ve Kuramları. H. & Bacanlı içinde, *Yetişkinlik ve Yaşlılık Gelişimi ve Psikolojisi* (s. 49-85). İstanbul: Açılım Kitap.
- Eucken, R. (2003). *Hayatın Anlamı*. (İ. Şener, Çev.) İstanbul: İzdüşüm Yayınları.
- Frankl, V. E. (1998). *Duyulmayan Anlam Çılgılığı*. (S. Budak, Çev.) Ankara: Öteki Psikoloji Dizisi.
- Frankl, V. E. (2018). *İnsanın Anlam Arayışı*. (S. Budak, Çev.) İstanbul: okuyanus yayınları.
- Fromm, E. (1982). *Psikanalizin Bunalımı Freud, Marx ve Toplumsal Ruhbilim Üzerine Denemeler*. (C. G. Bedirhan Üstün, Çev.) Ankara: Dost Kitabevi.
- Fromm, E. (1996). *Psikanaliz ve Din*. (A. Arıtan, Çev.) İstanbul: Arıtan Yayınları.
- Fromm, E. (2016). *Sahip Olmak ya da Olmak*. (A. Arıtan, Çev.) İstanbul: Say Yayınları.
- Gençtan, E. (1984). *İnsan Olmak- Varoluşun Bireysel ve Toplumsal Anlamı*. İstanbul: Adam Yayıncılık.
- Glock, C. Y. (1998). Dindarlığın Boyutları Üzerine. *Din Sosyolojisi* (s. 252-274). içinde Konya: Vadi Yayınları.
- Güneş, F. (1996). *Yetişkin Eğitimi (Halk Eğitimi)* . Ankara: Ocak Yayınları.
- Gürses, İ. (2010). *Dindarlık ve Kişilik*. Bursa: Emin Yayınları.
- Holm, N. G. (2004). *Din Psikolojisine Giriş*. (A. Bahadır, Çev.) İstanbul: İnsan Yayınları.
- Hökelekli, H. (2002). Gençlik ve Din. H. Hökelekli (Dü.) içinde, *Gençlik, Din ve Değerler Psikolojisi*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları.

- Hökelekli, H. (2016). *Din Psikolojisi*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Karaca, F. (1997). *Psikolojik Açıdan Ölüm ve Dini İnanç İlişkisi*. (Doktora Tezi).
Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karaca, F. (2000). *Ölüm Psikolojisi*. İstanbul: Beyan Yayınları.
- Karaca, F. (2016). *Dinî Gelişim Psikolojisi*. Trabzon: Eser Ofset Matbaacılık.
- Karacoşkun, M. D. (2012). Din Psikoloji Bilimi ve Türkiye'deki Gelişimi. Ü. H. M. Doğan Karacoşkun, & M. D. Karacoşkun (Dü.) içinde, *Din Psikolojisi*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Karaçanta, H. (2015). Genç Yetişkinlik Döneminde Psikososyal ve Bilişsel Gelişim. H. B. Terzi içinde, *Yetişkinlik ve Yaşlılık Gelişimi ve Psikolojisi*. İstanbul: Açılım Kitap Yayıncılık.
- Karasar, N. (2009). *Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Teknikler*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Kartopu, S. (2006). *Dini Yaşayışta Hayatı Sorgulama*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kaya, M., & Küçük, N. (2017). İbadetler ile Hayatın Anlamı ve Psikolojik İyi Olma Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *On dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*(42), 17-44.
- Kıraç, F. (2013). Üniversite Öğrencilerinde Dindarlık Eğilimi ve Anlam Duygusu. *Mukaddime*(7), 165-177.
- Kirman, M. A. (2004). *Din Sosyolojisi Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Kızılırmak, Ö. (2015). *Genç Yetişkinlerde Yaşamda Anlamın Maneviyat ve Kişilik Özellikleri Açısından İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Köse, A., & Ayten, A. (2016). *Din Psikolojisi*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Köylü, M. (2000). *Yetişkin Din Eğitiminin Teorik Temelleri*. Samsun: Etüt Yayınları.
- Kula, N. (2001). *Kimlik ve Din: Ergenler Üzerine Bir Araştırma*. İstanbul: Ayışığı Kitapları.

- Kurt, İ. (2014). *Yetişkin Psikolojisi*. Ankara: Akçağ Yay.
- Kuş, E. (2012). *Nitel Nitel Araştırma Teknikleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kuşçu, H. (2005). *Türkçe Altın Sözlük*. İstanbul: Akdeniz .
- Lindzey, G., Thompson, F., & B.J.Spring. (1994). Gelişim Psikolojisi: Ergenlik ve Yetişkinlik.(F.Çok,Çev.) *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 27(2), 928-929.
- May, R. (2013). *Kendini Arayan İnsan*. İstanbul: Okuyan Us Yayınları.
- Mehmedoğlu, A. U. (2004). *Kişilik ve Din*. İstanbul: Dem Yayınları.
- Okumuş, E. (2001). *Gösterişçi Dindarlık*. İstanbul: Pınar Yayınları.
- Onay, A. (2002). Dini Yönelim Ölçeği: Ölçek Geliştirmede Yöntem, Teorik Altyapı, Geçerlilik ve Güvenilirlik. *İslamiyat Dergisi*, 5(4), 181-192.
- Onay, A. (2004). *Dindarlık Etkileşim ve Değişim*. İstanbul: Dem Yayınları.
- Onur, B. (2014). *Gelişim Psikolojisi*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Özakpınar, Y. (1999). *İnanan Bir Varlık*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Özbaydar, B. (1970). *Din ve Tanrı İnancının Gelişmesi Üzerine Bir Araştırma*. İstanbul: Baha Matbaası.
- Öztürk, A. H. (2018). *Varoluşçu Bakışa Göre Hayatın Anlamı ve Amacının Depresyon ve Umutsuzlukla İlişkisi* . (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).İstanbul: Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,.
- Pargament, K. I. (2005). Acı ve Tatlı: Dindarlığın Bedelleri ve Faydaları Üzerine Bir Değerlendirme. (A.U.Mehmedoğlu,Çev.) *Çukurova İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 279-313.
- Peker, H. (2016). *Din Psikolojisi*. İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- Peker, H., Kaya, M., & Aydın, C. (2015). Hayatın Anlamı ve Amacı Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *On dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*(38), 39-55.
- Sambur, B. (2005). *Bireyselleşme Yolu Jung'un Psikoloji Teorisi*. Ankara: Elis Yayınları.

- Santrock, J. W. (2011). *Yaşam Boyu Gelişim: Gelişim Psikolojisi* . (G. Yüksel, Çev.) Ankara: nobel.
- Selçuk, Z. (2000). *Gelişim ve Öğrenme* . Ankara: nobel.
- Senemoğlu, N. (2005). *Gelişim Öğrenme ve Öğretim*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Subaşı, N. (2004). *Gündelik Hayat ve Dinsellik*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- TDV. (1994). *İslam Ansiklopedisi*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Tekin, M. (2006). "Dindarlık Bağlamında Amel-i Salih Kavramına Sosyolojik Bir Yaklaşım". *Dindarlık Olgusu (Sempozyum ve Tebliğ Müzakereleri)* (s. 49-63). içinde Bursa: Kurav Yayınları.
- Tokat, L. (2014). *Anlam Sorunu*. Ankara: Elis Yayınları.
- Turan, Y. (2017). *Kişilik ve Dindarlık*. İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Türkiye İstatistik Kurumu. www.tuik.gov.tr, Erişim Tarihi (Nisan 2019).
- Uysal, V. (1996). *Dini Tutum, Davranış ve Şahsiyet Özellikleri*. İstanbul: İFAV Yayınları.
- Uysal, V. (2006). *Türkiye'de Dindarlık ve Kadın*. İstanbul: Dem Yayınları.
- Yalçın, Ş. (1996). *Anlam Arayışı*. İstanbul: Bilgi ve Hikmet .
- Yalom, I. (1999). *Varoluşçu Psikoterapi*. (Z. İ. Babayiğit, Çev.) İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Yalom, I. (2017). *Din ve Psikiyatri*. (Z. Babayiğit, Çev.) İstanbul: Pegasus Yayınları.
- Yapıcı, A. (2007). *Ruh Sağlığı ve Din*. Adana: Karahan Yayınları.
- Yavuz, K. (2013). *İnancın Psikolojisi*. Ankara: Boğaziçi Yayınları.
- Yüksel, A. Ş. (2012). Dini Gelişim. M. D. Karacoşkun (Dü.) içinde, *Din Psikolojisi* (s. 112-124). Ankara.

EKLER

EK-1: KİŞİSEL BİLGİ FORMU

1. **Cinsiyet:** 1) Kadın ☐ 2) Erkek ☐
2. **Yaş:**
3. **Öğrenim Durumunuz:** 1) Okur-yazar değil ☐ 2) Okur-yazar ☐
3) İlkokul ☐ 4) Lise ☐ 5) Üniversite ☐
4. **Medeni Haliniz:** 1) Evli ☐ 2) Bekar ☐ 3) Dul ☐
5. **Mesleğiniz:** 1) Öğretmen ☐ 2) Memur ☐ 3) Serbest Meslek ☐
4) Ev hanımı ☐ 5) Esnaf ☐ 6) İşçi ☐ 7) Diğer ☐
6. **Hayatınızın büyük ölçüde geçtiği yer:** 1) Köy ☐ 2) İlçe ☐ 3) Şehir ☐ 4) Büyük Şehir ☐
7. **Aylık Gelir Durumunuz:** 0-1000 TL ☐ 1000- 1500 TL ☐ 1500- 2000 TL ☐
2000 ve üstü ☐

EK-2: DİNİ YÖNELİM ÖLÇEĞİ

	SORULAR	Her Zaman	Çoğu Zaman	Bazen	Hiçbir Zaman
	Dinin toplum hayatı açısından faydalı olduğunu düşünürüm.				
	Dini inancın gerekli olmadığını düşünürüm.				
	İbadetlerimi yaparım.				
	Dinin yasak ettiği şeyleri yaptığım olur.				
	Dinin sosyal hayat ile ilgili kurallarını yerine getirmeye özen gösteririm.				
	Hata işlediğim zaman Allah'tan af dilerim.				
	Allah herkesi kendi niyetine göre değerlendirir diye düşünürüm.				
	Dini kuralları sıkıcı bulurum.				
	Toplum huzurunun sağlanmasında dinin önemli bir katkısının olduğunu düşünürüm.				
	İnancıma göre hareket etmediğimde, içimde bir huzursuzluk duyarım.				
	Allah kıyamet günü bana da merhamet eder diye umarım.				
	Kişinin din uğruna bir takım güçlüklerle katlanmasını anlamsız bulurum.				
	Dini kuralları yerine getirme zorunluluğu hissederim.				
	Nafile (farz olmayan) ibadetler yaparım.				
	Evlilik dışı ilişkileri normal karşılarım.				
	Dua ederim.				
	Toplumun geri kalmasına dini kuralların neden olduğunu düşünürüm.				
	Dinimi başkalarına da anlatmaya çalışırım.				

Lütfen bu kısımda aşağıda belirtilen durumları size uygunluk derecesine göre “Her Zaman”, “Çoğu Zaman”, “Bazen”, “Hiçbir Zaman” seçeneklerinden birine (X) koyarak cevaplandırınız.

EK-3: HAYATIN ANLAMI ÖLÇEĞİ

Lütfen aşağıdaki soruları kendi düşünceleriniz doğrultusunda; "**Kesinlikle Katılmıyorum**", "**Katılmıyorum**", "**Karasızım**", "**Katılıyorum**", "**Kesinlikle Katılıyorum**" seçeneklerinden birine tik (X) koyarak cevaplandırınız.

	SORULAR	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Karasızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
	Hayatın mutlaka bir anlam ve amacı vardır.					
	Faydalı bir şeyler üretmekten çok hoşlanırım.					
	Hayatı arkadaşlarımla paylaşmaktan çok hoşlanırım.					
	Çoğu zaman anlamsız ve boş bir hayata sahip olduğumu düşünürüm.					
	Yapmaktan zevk aldığım pek çok uğraşım vardır.					
	Hayatta arzuladığım amaçlarıma ulaşmada başarılıyım.					
	Değerlerim ve inançlarım doğrultusunda hareket etmeye çalışırım.					
	Ruhsal bir boşluk içerisindeyim ve hayattan tat alamıyorum					
	Yaşadığım sıkıntılara rağmen zorluklarla mücadele etmekten vazgeçmiyorum.					
	Çoğu zaman her şeye karşı bıkkınlık duyuyorum.					
	Hayatımda her zaman bir anlam ve yaşamak için bir neden bulurum.					
	Umut ve heyecanla geleceğe bakarım.					
	Yaşadığım dünyada iyiye ve güzele dair pek bir şey bulamıyorum.					
	Beni hayata bağlayan pek bir amacım yoktur.					
	Hayatın sıkıntılarına karşı mücadele etmenin yaşamıma anlam					
	Geleceğimi pek parlak göremiyorum, umutsuzum.					
	Hala yapmak ve başarmak istediğim şeyler vardır.					

ÖZGEÇMİŞ

Elif AKSOY 21.06.1991 tarihinde İstanbul'da dünyaya geldi. Öğrenim hayatına İstanbul'da başlayıp devam etti ve 2009'da Kartal Anadolu İmam-Hatip Lisesi'nden mezun oldu. Lisans öğrenimini İstanbul Üniversitesi İlahiyat ve Anadolu Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerinde 2015 yılında; yüksek lisans öğrenimini ise Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Din Psikolojisi alanında 2019 yılında tamamladı. Lisans öğrenimi sırasında İSMEK'te Bilgisayar ve Osmanlıca Kurslarına katılım gösteren ELİF AKSOY 2017 yılından itibaren İstanbul Gaziantep Anadolu Lisesi'nde Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeni olarak çalışmaya devam etmektedir.

Mail: elifs1992@hotmail.com